

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

**PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMIC & REGIONAL DEVELOPMENT**

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ»
(APPLIED ECONOMICS AND REGIONAL DEVELOPMENT)**

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**“ Measuring socioeconomic status in the HBSC survey of
schoolchildren”**

ΣΤΑΣΙΝΟΣ Α. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΡΙΤΣΑΡΝΤΣΟΝ ΚΛΑΙΒ

ΑΘΗΝΑ 2016

Δηλώνω ότι η παρούσα διπλωματική εργασία είναι προϊόν προσωπικής μου έρευνας και εργασίας και όλα τα στοιχεία τα οποία έχω χρησιμοποιήσει έχουν αναφερθεί οι πηγές τους μέσα στην εργασία.

Περίληψη

Τα τελευταία χρόνια η Ελλάδα λόγω της οικονομικής κρίσης, η οποία ξέσπασε το 2008, βιώνει σημαντικές αλλαγές σε κοινωνικό-οικονομικό επίπεδο. Κοινωνικές έρευνες περιλαμβάνουν συνήθως ένα μέτρο της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης (SES) του ερωτώμενου ή της οικογένειας του ερωτώμενου. Αυτό μπορεί να βασίζεται στο επάγγελμα, την εκπαίδευση ή εισόδημα, ή ένας συνδυασμός αυτών. Τα μέτρα αυτά δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε έρευνες των παιδιών και εφήβων, οι οποίοι δεν είναι γενικά σε θέση να παράσχουν επαρκώς ακριβείς πληροφορίες σχετικά με τις οικογένειές τους. Στην έρευνα της HBSC η οποία επαναλαμβάνεται κάθε 4 χρόνια, ο δείκτης SES είναι η κλίμακα FAS (Family Affluence Scale). Ο κύριος σκοπός της παρούσας διπλωματικής είναι να διερευνήσει τις αλλαγές στο δείκτη FAS στην Ελλάδα το 2014 σε σύγκριση με την έρευνα της HBSC το 2010 και αν αυτή η κλίμακα είναι ευαίσθητη στην οικονομική κρίση. Για την ανάγκη της έρευνας χρησιμοποιήθηκε το στατιστικό πρόγραμμα SPSS.

Λέξεις κλειδιά: Οικονομική κρίση, κοινωνικο-οικονομικό επίπεδο, κλίμακα FAS

Abstract

In recent years Greece due to the financial crisis, which erupted in 2008, has been experiencing significant changes in socio-economic level. Social surveys usually include a measure of the socioeconomic status (SES) of the respondent or the respondent's family. This may be based on the respondent's occupation, education or income, or a combination thereof. These measures cannot be used in surveys of children and adolescents, who are generally unable to provide sufficiently accurate information regarding their families. In the HBSC survey which is repeated every 4 years, the indicator of SES is the FAS (Family Affluence Scale). The main purpose of this thesis is to investigate changes in the FAS in Greece in 2014 compared to earlier HBSC surveys in 2010 and if this scale is sensitive to the economic Crisis. The computing was all done by using SPSS.

Key words: Econmic crisis, socio-economic status, FAS scale

Contents

Περίληψη	Error! Bookmark not defined.
Abstract	3
Εισαγωγή	6
Ευχαριστίες	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	8
Θεωρητική προσέγγιση κοινωνικοοικονομικών δεικτών της HBSC	8
1.1 ESEC- European Socio-economic Classification.....	8
1.1.1 Ανάπτυξη το ESeC.....	9
1.1.2 Περιορισμοί κατά τη χρήση του δείκτη ESeC	10
1.2 SES - Αξιοπιστία των μέτρων SES	11
1.2.1 Περιορισμοί κατά τη χρήση μέτρων SES.....	11
1.2.2 Βελτιώσεις στο δείκτη SES.....	12
1.3 FAS – Family Affluence Scale	13
1.3.1 Η Ανάπτυξη και τα πλεονεκτήματα του FAS	13
1.3.2 Βέλτιστος τρόπος αξιοποίησης του FAS.....	15
1.3.3 Περιορισμοί του FAS	15
1.4 Occupational Social Class – Level of Education	16
1.5 Πρόγραμμα PISA	16
1.5.1 Συμπεράσματα από το πρόγραμμα PISA	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	18
Οικονομική κρίση στην Ελλάδα	18
2.1 Οικονομικά μέτρα κατά τη διάρκεια της κρίσης.....	18
2.2 Γενικά κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά κατά τη διάρκεια της κρίσης.....	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	33
Ανάλυση και σύγκριση δεδομένων HBSC 2010-2014.....	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	73
FAS (Family Affluence Scale)	73

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	79
Συμπεράσματα	79
Βιβλιογραφία	81
Βιογραφικό σημείωμα	84

Εισαγωγή

Με το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης στις χώρες της Νότιας Ευρώπης και κυρίως στη χώρα μας, επήλθαν σημαντικές κοινωνικό-οικονομικές αλλαγές οι οποίες σε πολλές περιπτώσεις, οδήγησαν πολλές κοινωνικές ομάδες στην αντιμετώπιση κρίσεων και ορισμένες χαρακτηρίστηκαν και ως απανθρωπιστικές. Οι κοινωνικές αυτές ομάδες προερχόντουσαν κυρίως από τα χαμηλά και μεσαία στρώματα της κοινωνικής πυραμίδας, με αποτέλεσμα το άνοιγμα της ψαλίδας μεταξύ αυτών και των κοινωνικών ομάδων από τα υψηλά κοινωνικά στρώματα. Στην έρευνα της HBSC η οποία επαναλαμβάνεται κάθε 4 χρόνια, ο δείκτης SES είναι η κλίμακα FAS (Family Affluence Scale). Ο κύριος σκοπός της παρούσας διπλωματικής είναι να διερευνήσει τις αλλαγές στο δείκτη FAS στην Ελλάδα το 2014 σε σύγκριση με την έρευνα της HBSC το 2010 και αν αυτή η κλίμακα είναι ευαίσθητη στην οικονομική κρίση.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μία θεωρητική προσέγγιση των κοινωνικοοικονομικών δεικτών αναφέροντας τα πλεονεκτήματά τους αλλά και προβλήματα τα οποία προκύπτουν σύμφωνα με τη βιβλιογραφία.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μία προσπάθεια καταγραφής των οικονομικών μέτρων και των πολιτικών αποφάσεων, οι οποίες πάρθηκαν και επηρέασαν άμεσα τη κατάσταση της χώρας, αλλά και την αγορά εργασίας.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται η ανάλυση και η σύγκριση των δεδομένων της έρευνας της HBSC ανάμεσα στο 2010 και στο 2014, χρησιμοποιώντας για τη συγκεκριμένη ανάλυση το στατιστικό πρόγραμμα SPSS.

Στο τέταρτο κεφάλαιο χρησιμοποιούμε την Ιεραρχική Ανάλυση κατά Συστάδες (Hierarchical Cluster Analysis) για τις επιπτώσεις της κρίσης το 2014 με σκοπό να αντιληφθούμε αν υπάρχει σχέση κάποιων επιπτώσεων μεταξύ τους ώστε να μπορούν να ομαδοποιηθούν.

Στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται μια αναφορά στα συμπεράσματα τα οποία προκύπτουν από τη μεθοδολογία που χρησιμοποιείται για τις έρευνες SES όπως στην HBSC, αλλά και των αποτελεσμάτων τα οποία προέκυψαν από τη σύγκριση των δεδομένων 2010 και 2014.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή της παρούσας διπλωματικής εργασίας κύριο Clive Richardson, για τη βοήθειά του στην επιλογή του συγκεκριμένου θέματος, αλλά και για τη καθοδήγηση την οποία μου προσέφερε μέχρι και την ολοκλήρωση της εργασίας.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους καθηγητές μου στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών για τη γενικότερη συνεργασία την οποία είχαμε, αλλά και τη πολύτιμη γνώση και καθοδήγηση την οποία μου προσέφεραν κατά τη διάρκεια των σπουδών μου.

Ακόμα θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου, τους συγγενείς και τους φίλους μου οι οποίοι με στήριξαν σε όλη την ακαδημαϊκή μου πορεία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Θεωρητική προσέγγιση κοινωνικοοικονομικών δεικτών της HBSC

“The HBSC research network is an international alliance of researchers that collaborate on the cross-national survey of school students: Health Behavior in School-aged Children (HBSC). The HBSC collects data every four years on 11-, 13- and 15-year-old boys' and girls' health and well-being, social environments and health behaviors. These years mark a period of increased autonomy that can influence how their health and health-related behaviors develop.”

Η έρευνα για τις συμπεριφορές που συνδέονται με την υγεία των εφήβων μαθητών» διεξάγεται στο πλαίσιο του διεθνούς προγράμματος «Health Behaviour in School-Aged Children» (HBSC, www.hbsc.org) υπό την αιγίδα του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας. Η έρευνα επαναλαμβάνεται ανά τετραετία σε περισσότερες από 40 χώρες παρέχοντας πολύτιμες πληροφορίες για τον τρόπο ζωής των εφήβων και τους κινδύνους που απειλούν την υγεία τους. Οι πληροφορίες αυτές κατευθύνουν τις πολιτικές πρόληψης των κρατών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα. Στη χώρα μας το πρόγραμμα πραγματοποιείται από το ΕΠΙΨΥ από το 1998 με την επιστημονική ευθύνη της Ομοτ. Καθηγήτριας του Πανεπιστημίου Αθηνών, Α. Κοκκέβη.

1.1 ESEC- European Socio-economic Classification

Το επονομαζόμενο “ESeC”- European Socio-economic Classification- αποτελεί ένα δείκτη κατηγοριοποίησης, ο οποίος είναι βασισμένος στο Επάγγελμα για τις χώρες εντός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, παρόλα αυτά είναι δομημένος με συγκεκριμένους κανόνες, που μπορούν να παρέχουν αντιπροσωπευτική κατηγοριοποίηση και για τον υπόλοιπο μέρος του πληθυσμού.

1.1.1 Ανάπτυξη το ESeC

Μέχρι την κατασκευή του ESeC, πολλές χώρες είχαν κάνει προσπάθειες και δημιούργησαν τους δικούς τους εθνικούς δείκτες κοινωνικοοικονομικής κατηγοριοποίησης, τους οποίους και χρησιμοποιούσαν εντός των κρατών τους. Η καινοτομία την οποία εισήγαγε ο δείκτης ESeC ήταν ότι επέτρεψε για πρώτη φορά τη σύγκριση της συσχέτισης ανάμεσα στην κοινωνική οργάνωση και τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται στους ανθρώπους μιας κοινωνικής ομάδας διακρατικά (Harrison & Rose 2006)

Ο δείκτης ESeC είναι βασισμένος σε έναν άλλο δείκτη κοινωνικής κατηγοριοποίησης, ο οποίος χρησιμοποιείται διεθνώς και χαίρει ευρείας αναγνώρισης λόγω της εννοιολογικής του σαφήνειας και ακρίβειας, γνωστός και ως Erikson-Goldthorpe-Portocarero (EGP). Αυτό το οποίο εισάγει ο ESeC είναι η διαφοροποίηση θέσεων εντός των αγορών εργασίας και των παραγωγικών μονάδων. Η κατηγοριοποίηση την οποία υιοθετεί ο ESeC αποδέχεται 4 βασικές θέσεις. Πιο συγκεκριμένα αναγνωρίζει τις κατηγορίες των εργοδοτών, των αυτοαπασχολούμενων, των εργαζομένων, καθώς επίσης και εκείνους οι οποίοι αποκλείονται από την αγορά εργασίας χωρίς τη συναίνεσή τους. Επιπρόσθετα, μέσα στις προαναφερθείσες θέσεις, ο ESeC προσφέρει περεταίρω κατηγοριοποίηση. Εν τέλει, κατηγοριοποιεί σε 10 διαφορετικές ομάδες, οι οποίες αναφέρονται παρακάτω.

- Εργοδότες μεγάλων επιχειρήσεων, υψηλότερης βαθμίδας επαγγελματίες, θέσεις διοίκησης.
- Χαμηλότερης βαθμίδας επαγγελματίες- θέσεις διοίκησης και υψηλότερης βαθμίδας τεχνικοί και επόπτες.
- Ενδιάμεσα επαγγέλματα.
- Εργοδότες μικρών επιχειρήσεων και αυτοαπασχολούμενοι – εξαιρείται ο τομέας της γεωργίας.
- Αυτοαπασχολούμενοι στον τομέα της γεωργίας.
- Χαμηλότερης βαθμίδας επόπτες και τεχνικοί.
- Χαμηλότερης βαθμίδας υπηρεσίες, πωλήσεις και υπάλληλοι γραφείου.
- Χαμηλότερης βαθμίδας τεχνικά επαγγέλματα.
- Επαγγέλματα ρουτίνας.
- Φυσικά πρόσωπα που δεν εργάστηκαν ποτέ και βρίσκονται σε ανεργία για μεγάλο χρονικό διάστημα.

1.1.2 Περιορισμοί κατά τη χρήση του δείκτη ESeC

Ο δείκτης ESeC προσέφερε καινούριες δυνατότητες στους ερευνητές. Παρ'όλα αυτά ο δείκτης παρουσιάζει κάποιους περιορισμούς οι οποίοι δεν θα έπρεπε να αμεληθούν κατά τη μελέτη και χρήση του. Συγκεκριμένα, η κατηγοριοποίηση την οποία υιοθετεί ο ESeC είναι το μοντέλο EGP, όπως προαναφέρθηκε, το οποίο μπορεί να εφαρμοστεί αποτελεσματικά σε αρκετές χώρες τις Ευρωπαϊκής Ένωσης, όμως εμφανίζονται δυσκολίες εφαρμογής του σε ένα σημαντικό μέρος του ενεργού πληθυσμού της (Maloutas 2007). Ειδικότερα στις χώρες της αποκαλούμενης “Νότιας Ευρώπης” ο δείκτης παρουσιάζει διάφορες δυσλειτουργίες, καθώς στις χώρες αυτές είτε δεν αναγνωρίζεται η θέση του εργαζομένου (όπως προσδιορίστηκε στο δείκτη ESeC), είτε λειτουργούν με μικρότερου μεγέθους επιχειρήσεις, όπου η εσωτερική ιεραρχία είναι περιορισμένη ή δυσδιάκριτη. Επίσης, η κατηγοριοποίηση των αγροτών σε ξεχωριστή ομάδα, καθιστά την εφαρμογή του μοντέλου δυσκολότερη (Maloutas 2007).

Παρά τις συγκεκριμένες ενστάσεις οι οποίες παρουσιάζονται, το μοντέλο ESeC καταφέρνει να δημιουργήσει μια κοινή πλατφόρμα για συγκριτική έρευνα και μελέτη μέσα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Παραμένει το μόνο εργαλείο το οποίο μπορεί να συμβάλλει ουσιαστικά στην ενοποίηση της Ευρωπαϊκής Ερευνητικής Κοινότητας, αν η εκμετάλλευση των πλεονεκτημάτων του δείκτη πραγματοποιηθεί ταυτόχρονα με γνώση των περιορισμών και προβλημάτων που παρουσιάζει ο δείκτης σε συγκεκριμένες περιπτώσεις (Maloutas 2007).

1.2 SES - Αξιοπιστία των μέτρων SES

Η αξιοπιστία και εγκυρότητα των δεικτών SES για τους εφήβους, οι οποίοι προσδιορίζονται με βάση το επάγγελμα των γονέων, μπορεί εύκολα να ελεγχθεί εξετάζοντας τις απαντήσεις που δίνουν οι έφηβοι σε συνάρτηση με τις απαντήσεις που κατεγράφησαν από τους γονείς τους (Lien, Friestad & Klepp 2001).

Μία έρευνα, η οποία εξέταζε τις απαντήσεις των εφήβων ταυτόχρονα με τις αντίστοιχες απαντήσεις των γονέων τους, πραγματοποιήθηκε το 1990 μέσω του The Norwegian Longitudinal Health Behaviour Study. Εξετάζοντας ενδελεχώς όλες τις απαντήσεις, παρατηρείται μια σύγκλιση σε ικανοποιητικό βαθμό των στοιχείων που παρείχαν οι έφηβοι με τα αντίστοιχα αποτελέσματα των γονέων τους, δείχνοντας ότι ο δείκτης SES λειτουργεί αποτελεσματικά και για τους έφηβους. Ένα άλλο χρήσιμο συμπέρασμα, το οποίο έρχεται σε αντίθεση με κάποιες προηγούμενες έρευνες, είναι ότι η παραπάνω σύγκλιση δεν αυξάνεται με την αύξηση της ηλικίας από τα 13 στα 15 χρόνια (Lien, Friestad & Klepp 2001).

1.2.1 Περιορισμοί κατά τη χρήση μέτρων SES

Μέχρι την προηγούμενη δεκαετία οι ανισότητες στην υγεία των εφήβων δεν τραβούσαν την προσοχή των ερευνητών, σε σύγκριση με τις ανισότητες που παρουσιάζονταν στους ενήλικους και στα μικρά παιδιά μιας οικογένειας (DiLiberti 2000; Macintyre & West 1991; Marmot 2005; West 1997). Εφαρμόζοντας τις μεθόδους SES σε ενήλικες, μπορεί να μας προσφέρει ασφαλή και αξιόπιστα συμπεράσματα σε σχέση με την οικονομική τους κατάσταση, καθώς οι βασικοί άξονες αυτών των μέτρων είναι το εισόδημα, καθώς επίσης και το επάγγελμα είτε το μορφωτικό επίπεδο, τα οποία είναι εύκολα να απαντηθούν σαν πληροφορίες.

Για την εφαρμογή του SES σε εφήβους, απαιτείται να καταγραφεί το επάγγελμα και το εισόδημα των γονέων, κάτι που σε πολλές περιπτώσεις είναι δύσκολο, με αποτέλεσμα το ποσοστό των εφήβων που δεν απαντάνε σε σχετικές ερωτήσεις να κυμαίνεται μεταξύ 20-

45%. Ο λόγος που οι έφηβοι δεν αποκρίνονται είναι γιατί δεν είναι σε θέση να γνωρίζουν τα ακριβή στοιχεία για τους γονείς τους ή δεν είναι διατεθειμένοι να τα αποκαλύψουν (Currie, Elton, Todd & Platt 1997; Molcho, Gabhainn & Kelleher 2007; Wardle, Robb & Johnson 2002).

Αντίστοιχα αποτελέσματα εμφανίζονται για τους εφήβους και όταν καλούνται να καταγράψουν το επάγγελμα της μητέρας τους σε σχετικές έρευνες, όπου 40% περίπου των εφήβων που ερωτήθηκαν δεν κατάφεραν να απαντήσουν καθόλου ή το επάγγελμα το οποίο ανέφεραν δεν μπορούσε να κατηγοριοποιηθεί (Molcho, Gabhainn & Kelleher 2007). Ειδικότερα, σε μελέτες οι οποίες χρησιμοποιούν γραπτές απαντήσεις από τους εφήβους, τα ποσοστά συμπλήρωσης των απαντήσεων ήταν ακόμα μικρότερα. Γίνεται κατανοητό, ότι πιθανότητα υπάρχει μια προδιάθεση για απόκρυψη ή μη γνώση των εφήβων σχετικά με το επάγγελμα των γονιών τους, όταν προέρχονται από πιο περιορισμένο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον. Η προδιάθεση αυτή καθιστά τα μέτρα SES λιγότερο αξιόπιστα όταν διεξάγονται σε εφήβους (Wardle, Robb & Johnson 2002). Σύμφωνα με μελέτη, συγκρίνοντας τα αποτελέσματα μεταξύ σχολείων με διαφορετικό επίπεδο μαθητών, σε σχέση με την οικονομική τους άνεση, τα σχολεία με “φτωχότερους” μαθητές παρείχαν λιγότερες αποκρίσεις σε σχέση με το επάγγελμα και τη μόρφωση των γονέων (Wardle, Robb & Johnson 2002).

1.2.2 Βελτιώσεις στο δείκτη SES

Ο δείκτης κοινωνικοοικονομικής κατάστασης βασισμένος στο επάγγελμα για τους έφηβους, μπορεί να προσφέρει μια σωστή προσέγγιση της οικονομικής κατάστασης μίας οικογένειας. Όμως, πολύ συχνά παρουσιάζεται ένα ποσοστό των συμμετεχόντων το οποίο είτε δεν απαντάει, είτε δεν παρέχει λογικές απαντήσεις. Για την καλύτερη διαχείριση και αντιμετώπιση της κατάστασης αυτής, μια πιθανή λύση θα ήταν η προσθήκη περισσότερων συγκεκριμένων ερωτήσεων, μαζί με τις πληροφορίες που αφορούν το επάγγελμα. Μέσω της θέσπισης επιπλέον ερωτήσεων, θα ευνοηθεί η παροχή πιο λεπτομερών πληροφοριών

από τους συμμετέχοντες και συνεπώς θα αυξηθεί το ποσοστό των απαντήσεων στις πληροφορίες οι οποίες είναι απαραίτητες για τον καθορισμό του δείκτη SES (Lien, Friestad & Klepp 2001).

1.3 FAS – Family Affluence Scale

Διαχρονικά έχει αναπτυχθεί η πεποίθηση ότι παρουσιάζεται έντονη συσχέτιση μεταξύ της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης και της υγείας των νέων ανθρώπων μιας κοινωνίας. Παρατηρώντας και μελετώντας την προαναφερθείσα σχέση, δίνεται η δυνατότητα σε ειδικούς ερευνητές να εξαγάγουν συμπεράσματα σχετικά με τον εθνικό πλούτο μιας χώρας, δηλαδή τις οικονομικές της δυνατότητες.

Παρ'ότι είχαν διεξαχθεί αρκετές έρευνες, οι ειδικοί δεν είχαν κατορθώσει να βρουν επαρκή στοιχεία για να επικυρώσουν την παραπάνω θεωρεία, κυρίως λόγω της χρησιμοποίησης μη-επαρκών μέτρων, όπως το εισόδημα των γονέων και το επάγγελμα τους (Boyce, Torsheim, Currie & Zambon 2005).

1.3.1 Η Ανάπτυξη και τα πλεονεκτήματα του FAS

Μια εναλλακτική προσέγγιση η οποία αναπτύχθηκε στο HBSC (Health Behavior in School-aged Children) ήταν το Family Affluence Scale ή απλούστερα FAS. Το FAS μπορεί να χρησιμοποιηθεί σαν μέτρο αξιολόγησης το Εθνικού πλούτου, εξετάζοντας την συσχέτιση ανάμεσα στην κοινωνικοοικονομική κατάσταση της οικογένειας και την υγεία των εφήβων. Εφαρμόζοντας αυτό το πολύτιμο εργαλείο σε μία χώρα, μπορεί να αποτελέσει αντιπροσωπευτικό δείκτη για την οικονομική κατάσταση της οικογένειας, καθώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί ευκολότερα από νεότερους ανθρώπους.

Όμως και σε διακρατικό επίπεδο η συμβολή του FAS μπορεί να είναι καθοριστική, ενισχύοντας και διευκολύνοντας τις διεθνείς συγκρίσεις και κατά συνέπεια την ανάπτυξη ορθών πολιτικών και σωστότερης διαχείρισης. Συγκρίνοντας μάλιστα το FAS με μέτρα όπως το εισόδημα των γονιών, παρατηρούμε ότι μπορεί να προσφέρει ορθότερα συμπεράσματα, καθώς επίσης και σε συντομότερο χρονικό διάστημα, υπό την προϋπόθεση ότι οι

απαιτούμενες έρευνες στους νέους διεξάγονται κάθε χρόνο. Εν τέλει, υιοθετώντας την παραπάνω προσέγγιση, θα μπορούν να εξαχθούν πιο αξιόπιστα συμπεράσματα σε σχέση με τις κοινωνικές ανισότητες και το ρόλο τους στην υγεία των εφήβων (Boyce, Torsheim, Currie & Zambon 2005).

Αξίζει να σημειωθεί ότι ένα από τα βασικά πλεονεκτήματα του δείκτη FAS είναι η δυνατότητα που προσφέρει ο δείκτης για ευκολότερη κατανόηση από τα παιδιά τα οποία υπόκεινται στην έρευνα, το οποίο συνεισφέρει στην αύξηση του ποσοστού των απαντήσεων από τα παιδιά. Ειδικότερα, σε έρευνα που διεξήχθη στα σχολεία της Σκωτίας σε παιδιά ηλικίας 11-15 χρόνων, πάνω από 20% των παιδιών τα οποία συμμετείχαν στην έρευνα δεν μπόρεσαν να απαντήσουν για το επάγγελμα του πατέρα τους, καθώς επίσης και για το αντίστοιχο εισόδημα του. Από την άλλη πλευρά, το ποσοστό απαντήσεων των μαθητών εκτοξεύθηκε στο 98%, όταν κλήθηκαν να απαντήσουν σε ερωτήσεις όπως εάν οι γονείς τους έχουν στην ιδιοκτησία τους αυτοκίνητο και τηλεφωνική σύνδεση, καθώς επίσης και αν τα παιδιά αυτά είχαν το δικό τους δωμάτιο μες το σπίτι είτε το μοιράζονταν με κάποιο άλλο μέλος της οικογένειας. Επιπρόσθετα, το ποσοστό απαντήσεων στην ερώτηση για το προσωπικό “εισόδημα” των μαθητών ήταν 92%, αποδεικνύοντας ότι ήταν ευκολότερο για τους μαθητές να καταγράψουν το δικό τους “εισόδημα”, σε σχέση με των γονιών τους (Currie, Elton, Todd & Platt 1997).

Στην έρευνα τους οι Candace E. Currie, Rob A. Elton, Joanna Todd and Stephen Platt κατέληξαν ότι ο δείκτης FAS προσφέρει πλεονεκτήματα τα οποία μπορούν να συμβάλλουν καθοριστικά σε μία κοινωνικοοικονομική ανάλυση. Τα πλεονεκτήματα προέρχονται από την ευκολότερη κατανόηση των ερωτήσεων από τους μαθητές.

Η εγκυρότητα του FAS αναδεικνύεται και από ένα άλλο γεγονός. Συλλέγοντας τις αντίστοιχες απαντήσεις των εφήβων οι οποίοι απάντησαν “επιτυχώς” στην ερώτηση που αφορούσε το επάγγελμα των γονέων τους και συγκρίνοντας τις με τα αποτελέσματα του δείκτη FAS, παρατηρείται μια συνεπής σύνδεση μεταξύ της βαθμολογίας στο FAS και της κοινωνικής τάξης στην οποία τοποθετούνται οι γονείς. Η συνέπεια αυτή αποτελεί άλλη μία απόδειξη της εγκυρότητας και αποτελεσματικότητας του δείκτη FAS (Wardle, Robb & Johnson 2002).

1.3.2 Βέλτιστος τρόπος αξιοποίησης του FAS

Παρόλα αυτά για να αξιοποιηθούν καλύτερα οι δυνατότητες του FAS, θα πρέπει ο ρόλος του να είναι επικουρικός και συμπληρωματικός στους ήδη υπάρχοντες δείκτες κοινωνικοοικονομικής κατάστασης, όπως ο δείκτης OCC. Άλλωστε χρησιμοποιώντας ταυτόχρονα διαφορετικούς δείκτες κοινωνικοοικονομικής κατάστασης, βασισμένους στο παιδί, τους γονείς και στην οικογένεια συνολικά, μπορεί να προσφέρει αποτελεσματικότερη κατανόηση των ανισοτήτων στην υγεία των νέων από τους ειδικούς ερευνητές (Abrahamson et al. 1982; Liberatos et al. 1988; Durkin 1994).

Περαιτέρω έρευνες σε έφηβους που διεξήχθησαν σε σχολεία της Ιρλανδίας, ενισχύουν την άποψη ότι ο δείκτης FAS παρέχει ορθότερα αποτελέσματα, λόγω της υλιστικής φύσης των ερωτήσεων, καθώς κατανοούνται ευκολότερα από τους εφήβους. Για την αποδοτικότερη χρήση του, ο ρόλος του θα έπρεπε να παραμείνει συμπληρωματικός στους καθιερωμένους δείκτες κοινωνικοοικονομικής κατάστασης (Molcho, Gabhainn, & Kelleher 2007). Άλλωστε η προσέγγιση αυτή δεν πρέπει να αντικαταστήσει τα παραδοσιακά μέτρα, αλλά να αποτελέσει άλλο ένα “όπλο στη φαρέτρα” των μελετητών, για την καλύτερη κατανόηση της συσχέτισης ανάμεσα στην κοινωνικοοικονομική κατάσταση και την υγεία των εφήβων (Wardle, Robb, & Johnson 2002).

1.3.3 Περιορισμοί του FAS

Παρά τα πολλαπλά οφέλη τα οποία προσφέρει ο δείκτης FAS, υπάρχουν ακόμη κάποιες πτυχές του οι οποίες χρειάζονται βελτίωση. Ο δείκτης θα γινόταν ακόμα πιο αξιόπιστος αν περιελάμβανε στην προσέγγιση του αλλαγές στην κατανάλωση και στον τρόπο ζωής των οικογενειών με εφήβους. Λόγω της ραγδαίας τεχνολογικής εξέλιξης και καινοτομίας η οποία παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, υπάρχει αυξημένη διακύμανση στις τιμές και τάσεις των αγαθών. Για το λόγο αυτό ο δείκτης FAS θα προσέφερε πιο

αξιόπιστα αποτελέσματα, αν μέσω βελτιώσεων αποκτούσε περισσότερη ευαισθησία στις αλλαγές που υπόκεινται τα προϊόντα.

1.4 Occupational Social Class – Level of Education

Όπως αναφέραμε προηγουμένως ο δείκτης κοινωνικοοικονομικής κατάστασης μπορεί να προσδιοριστεί καταγράφοντας την επαγγελματική κοινωνική διαβάθμιση ή το επίπεδο μόρφωσης μίας οικογένειας. Μέσω της έρευνας η οποία πραγματοποιήθηκε από τους Maria-Jesus Puejo, Vicky Serra-Sutton, Jordi Alonso, Barbara Starfield, & Luis Rajmil, ο πιο έγκυρος δείκτης κοινωνικοοικονομικής θέσης είναι η επαγγελματική κοινωνική διαβάθμιση του πατέρα, η οποία εμφανίζεται να επηρεάζεται ελάχιστα από κοινωνικο-δημογραφικούς παράγοντες. Η επαγγελματική κοινωνική διαβάθμιση οφείλει να είναι η πρώτη επιλογή των ερευνητών όταν θέλουν να συλλέξουν πληροφορίες σχετικά με την κοινωνικοοικονομική κατάσταση μιας οικογένειας. Το μορφωτικό επίπεδο της μητέρας αποτελεί άλλη μία αξιόπιστη επιλογή για τους ειδικούς (Puejo, Serra-Sutton, Alonso, Starfield & Rajmil, 2007).

1.5 Πρόγραμμα PISA

Αναλυτές που εξειδικεύονται στο τομέα της εκπαίδευσης συχνά χρησιμοποιούν το εκπαιδευτικό υπόβαθρο των γονέων ως ένα δείκτη για τις επιτυχίες των μαθητών στο σχολείο, καθώς επίσης και στη μετέπειτα ζωή τους. Η καταγραφή του εκπαιδευτικού υποβάθρου των γονέων μπορεί να πραγματοποιηθεί από τους ίδιους τους γονείς, είτε από τους μαθητές. Διάφοροι ερευνητές κατά καιρούς έχουν εκφράσει την πεποίθησή τους και έχει αποδειχθεί πως οι μαθητές τείνουν να δίνουν λανθασμένες απαντήσεις σχετικά με το μορφωτικό επίπεδο των γονέων τους.

Το πρόγραμμα PISA2000 ήταν η πρώτη διεθνής μεγάλης-κλίμακας εκπαιδευτική αξιολόγηση, η οποία κατάφερε να αποσπάσει απαντήσεις για το μορφωτικό επίπεδο από

τους μαθητές και τους γονείς τους, πετυχαίνοντας έτσι να συνδέσει το μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας και τις επιτυχίες των μαθητών.

1.5.1 Συμπεράσματα από το πρόγραμμα PISA

Μελετώντας και αποκρυπτογραφώντας τα αποτελέσματα του προγράμματος PISA2000, εμφανίζεται μια θετική συσχέτιση ανάμεσα στη σωστή ανταπόκριση των εφήβων στην ερώτηση για το μορφωτικό επίπεδο των γονιών τους και στην επιτυχία των μαθητών, στο test στο οποίο υποβλήθηκαν κατά τη συμμετοχή τους στο PISA2000. Κατά συνέπεια, οι μαθητές που κατάφεραν να επιτύχουν καλύτερα αποτελέσματα στο μαθηματικό test(με βάση τη σχετική βαθμολογία που υιοθετήθηκε στο πρόγραμμα (PISA), παρείχαν κατά κανόνα απαντήσεις συνεπείς με αυτές που έδωσαν οι γονείς τους (Kreuter, Eckman, Maaz, & Waterman 2010).

Παρόλα αυτά υπήρχαν διαφοροποιήσεις στα αποτελέσματα των μαθητών για διαφορετικές βαθμίδες εκπαίδευσης των γονέων τους. Πιο συγκεκριμένα, οι πληροφορίες που έδωσαν οι μαθητές σχετικά με την εκπαίδευση δημοτικού και γυμνασίου ήταν σωστότερες από τις αντίστοιχες για την σχολική τους εκπαίδευση μετά το Γυμνάσιο. Για να δώσουν την κάθε απάντηση, οι μαθητές απαιτείται να καταβάλλουν μια συγκεκριμένη πνευματική προσπάθεια ώστε να παρέχουν τη σωστή πληροφορία. Το αν είναι σωστή αυτή η πληροφορία είναι άμεσα συσχετιζόμενο με τα αποτελέσματα της μαθηματικής αξιολόγησης (Kreuter, Eckman, Maaz, & Waterman 2010).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Οικονομική κρίση στην Ελλάδα

2.1 Οικονομικά μέτρα κατά τη διάρκεια της κρίσης

Η ιστορία της «οικονομικής κρίσης» στην Ελλάδα, ξεκινάει από πολύ παλιά. Θα μπορούσε κάποιος να πει από καταβολής της ως ανεξάρτητο κράτος το 1830, βγαίνοντας τότε από μια μακρά και επίπονη περίοδο ξένων εξαρτήσεων. Βέβαια θα γίνεται αντιληπτό πως ακόμα για τη βραχεία περίοδο που θα επιχειρήσουμε να εξετάσουμε, την Ελλάδα ταλαιπωρούν οι ίδιες παθογένειες ελαφρώς παραλλαγμένες. Οι αιτίες αυτές θα μπορούσαν να συνοψιστούν με πολύ λίγα λόγια. Υψηλός δανεισμός, αδυναμία συγκρότησης στέρεας παραγωγικής βάσης με ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, εκμετάλλευση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας, ένας κακώς εννοούμενος μιμητισμός από χώρες του εξωτερικού σε ότι αφορούσε την δημόσια διοίκηση, το κράτος και τις ευρύτερες αρμοδιότητες του (παιδεία, υγεία, δικαιοσύνη κτλ). Σε γενικές γραμμές θα μπορούσαμε να πούμε πως οι ενδογενείς παθογένειες ήταν εκείνες που έβλαπταν σε μεγαλύτερη κλίμακα το ελληνικό κράτος, σε σχέση με τους εξωγενείς παράγοντες.

Το 2009, στις 4 Οκτωβρίου προκηρύσσονται πρόωρες Εθνικές Εκλογές από τον τότε πρωθυπουργό Κώστα Καραμανλή. Το ΠΑ.ΣΟ.Κ κερδίζει και νέος πρωθυπουργός είναι ο Γιώργος Παπανδρέου. Τον Οκτώβριο του 2009, ο τότε Υπουργός οικονομικών Γιώργος Παπακωνσταντίνου στο ECOFIN κάνει λόγο για πολύ μεγαλύτερο έλλειμμα 12,6%, διπλάσιο σχεδόν από αυτό που υπολόγιζε η προηγούμενη κυβέρνηση.

Λίγο μετά ακολουθεί νέα υποβάθμιση από την Fitch και μια περίοδος συνεχών πιέσεων για την χώρα, αφού αγορές και οίκοι αξιολόγησης καθιστούν σχεδόν απαγορευτική την έξοδο της χώρας στις χρηματαγορές και ως εκ τούτου, η ρευστότητα και η διεθνής αξιοπιστία παράλληλα δέχεται ένα τεράστιο πλήγμα

Η ανάγκη της χώρας για άμεση ρευστότητα και παράλληλη αδυναμία της να δανειστεί χρήματα από τις αγορές, την αναγκάζουν στις 3 Μαΐου του 2010 να αιτηθεί από τους Ευρωπαίους εταίρους 30 δις και την ίδια περίοδο, άλλα 30 δις από το ΔΝΤ. Τότε

ουσιαστικά συγκροτείται και ο Έκτακτος Μηχανισμός στήριξης (stand by Agreement), στο οποίο η Ελλάδα αποτέλεσε το πρώτο μέλος, ενώ στην συνέχεια ακολούθησαν η Ιταλία, η Ισπανία, η Πορτογαλία, η Ιρλανδία και άλλες.

Το «Μνημόνιο», όπως το γνωρίζουμε, συνοδεύτηκε από την δημιουργία μιας έκτακτης τριμερούς ομάδας, μετέπειτα γνωστή και ως «Τρόικα», η οποία θα παρακολουθούσε την πορεία του προγράμματος, θα αξιολογούσε και θα αποφάσιζε θετικά ή αρνητικά για την συνέχιση της χρηματοδότησης. Η κυβέρνηση προχωράει στην εξαγγελία του πρώτου πακέτου μέτρων, τα οποία αφορούσαν πάγωμα μισθών, περικοπές 10% στα επιδόματα, στις υπερωρίες και στα οδοιπορικά, αύξηση όμως 1,5% στις συντάξεις κάτω από τα 2.000 ευρώ.

Στις 3 Μαΐου έχουμε το δεύτερο και πιο σκληρό πακέτο μέτρων λιτότητας το οποίο προβλέπει μεταξύ άλλων:

- Μείωση 30% στα δώρα Χριστουγέννων, Πάσχα, αδειάς
- Μείωση 12% σε όλα τα επιδόματα του Δημοσίου
- Μείωση 7% στις αποδοχές υπαλλήλων ΔΕΚΟ, ΟΤΑ, ΝΠΙΔ
- Αύξηση ΦΠΑ από 4,5 στο 5%, από 9 στο 10%, από 19 στο 21%
- Αύξηση 15% στον φόρο της βενζίνης
- Επιβολή επιπλέον 10% έως 30% στους (ήδη υπάρχοντες) φόρους εισαγωγής επί της αξίας των περισσότερων εισαγόμενων αυτοκινήτων.
- Επαναφορά τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα ανεξαιρέτως τα αυτοκίνητα (είχαν καταργηθεί τον Σεπτέμβριο του 2003), ακόμα και στα μικρότερου κυβισμού.
- Επέκταση των τεκμηρίων διαβίωσης σε όλα ανεξαιρέτως τα ακίνητα, ακόμα και στα μικρότερα.
- Διεύρυνση του μέτρου της εργασιακής εφεδρείας και σε οργανισμούς που δεν καταργούνται
- Νέος έκτακτος φόρος στις κατοικίες που θα καταβάλλεται μέσω του λογαριασμού της ΔΕΗ
- Περικοπή συντάξεων και μεγάλες περικοπές στο εφάπαξ
- Νέες περικοπές μισθών στο δημόσιο και εφαρμογή ενιαίου μισθολογίου
- Μείωση του αφορολόγητου ορίου από τις 8.000€ στις 5.000€
- Άνοιγμα όλων των κλειστών επαγγελματιών

Έτσι στις 23 Οκτωβρίου συγκαλείται Σύνοδος Κορυφής της Ε.Ε, με στόχο την οριστική αντιμετώπιση του Ελληνικού ζητήματος. Η τελική συμφωνία προέβλεπε κούρεμα 50% του ελληνικού χρέους και εκ νέου χρηματοδότηση με 130 δις εκατομμύρια. Το λεγόμενο PSI (Private Sector Involvement) προέβλεπε επίσης και αναχρηματοδότηση των Ελληνικών τραπεζών, αλλά και ένα σκληρό πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής με διάρκεια μέχρι το 2021. Στις 6 Νοεμβρίου, πραγματοποιείται συνάντηση των αρχηγών του ΠΑΣΟΚ, της Νέας Δημοκρατίας και του ΛΑΟΣ, στο Προεδρικό Μέγαρο υπό τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και μετά από συζητήσεις επέρχεται συμφωνία για νέα Κυβέρνηση υπό τον Λουκά Παπαδήμο, η οποία έφερε στην Βουλή νέα δέσμη μέτρων στις 12 Φεβρουαρίου του 2012

- Μείωση κατά 22% του κατώτατου μισθού σε όλα τα κλιμάκια του βασικού μισθού (από 751€ σε 586€) και 32% στους νεοεισερχόμενους μέχρι 25 ετών.
- Κατάργηση 150.000 θέσεων εργασίας από το δημόσιο τομέα έως το 2015, εκ των οποίων 15.000 μέσα στο 2012.
- Ατομικές ή επιχειρησιακές συμβάσεις εργασίας αντί για τις κλαδικές. Άρση μονιμότητας σε ΔΕΚΟ και υπό κρατικό έλεγχο τράπεζες.
- Περικοπές συντάξεων, επιδομάτων, δαπανών υγείας, άμυνας, λειτουργιών του Κράτους και εκλογών.
- Κατάργηση των Οργανισμών Εργατικής Κατοικίας και Εστίας.
- Αύξηση αντικειμενικών αξιών και ενοποίηση φόρων στα ακίνητα.
- Πλήρες άνοιγμα 20 κλειστών επαγγελματιών.
- Αύξηση των εισιτηρίων στις Αστικές Συγκοινωνίες και στον ΟΣΕ κατά 25%.
- Κλείσιμο 200 εφοριών, κατάργηση φοροαπαλλαγών και χαμηλού ΦΠΑ στα νησιά.

Το Δεύτερο Μνημόνιο τέθηκε σε πλήρη ισχύ με την ψήφιση του από την Βουλή. Ο τότε Πρωθυπουργός Λουκάς Παπαδήμος, ορίζει ημερομηνία νέων εκλογών στις 6 Μαΐου του 2012. Η νέα κυβέρνηση με πρωθυπουργό τον Αντώνη Σαμαρά ξεκινά εκ νέου διαπραγματεύσεις με τους εταίρους για την χρηματοδότηση της χώρας, οι οποίες κατέληξαν στην κατάρτιση του «Μεσοπρόθεσμου Σχεδίου Δημοσιονομικής Προσαρμογής», το οποίο ήρθε στην Βουλή στις 5 Νοεμβρίου του 2013 και ψηφίστηκε μετά από 2 ημέρες, με την μορφή του κατεπείγοντος. Στο πακέτο λιτότητας περιέχονταν μεταξύ άλλων τα εξής:

- Αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησης κατά 2 έτη, από 1-1-2013

- Μείωση στις συντάξεις από 5 έως και 15%, από τα 1.000 ευρώ και άνω
- Μειώσεις στο εφάπαξ έως 83%
- Κατάργηση της καθολικότητας της Εθνικής Γενικής Συλλογικής Σύμβασης Εργασίας
- Κατάργηση των Δώρων Χριστουγέννων και Πάσχα, όπως και των επιδομάτων αδείας για τους δημοσίους υπαλλήλους και συνταξιούχους
- Μείωση χρόνου προειδοποίησης για απολύσεις σε 4 αντί 6 μήνες
- Περικοπές στα ειδικά μισθολόγια¹
- Ένταξη στο ενιαίο μισθολόγιο των εργαζομένων στις ΔΕΚΟ
- Εφαρμογή διαθεσιμότητας ενός έτους, με μειωμένο μισθό σε μόνιμους υπαλλήλους του δημοσίου, οι θέσεις των οποίων καταργούνται.
- Κατάργηση των πολυάριθμων οικογενειακών επιδομάτων και αντικατάστασής τους από το ενιαίο επίδομα στήριξης τέκνων.
- Αύξηση φόρου στο υγραέριο κίνησης κατά 23 λεπτά.
- Αντίτιμο 25 ευρώ για εισαγωγή σε νοσοκομείο

2.2 Γενικά κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά κατά τη διάρκεια της κρίσης

Το ξέσπασμα της διεθνούς οικονομικής κρίσης στην Ευρώπη που ξεκίνησε δειλά-δειλά το 2008 και κορυφώθηκε το 2009, μπορεί να παρομοιαστεί με μια τελετή αποκάλυψης όλων εκείνων των παθογενειών οι οποίες για χρόνια σοβούσαν στην Γηραιά Ήπειρο και δεν τύχαιναν της δέουσας προσοχής και αντιμετώπισης από τις εθνικές κυβερνήσεις και τους Ευρωπαϊκούς φορείς. Φαινόμενα όπως αδυναμία σύγκλισης των χωρών της Ευρωπαϊκής περιφέρειας με εκείνες της κεντρικής Ευρώπης, ο αποπληθωρισμός, οι όλο και περισσότερο εισαγωγικές οικονομίες των χωρών της Ε.Ε. και η απουσία ενός

προγραμματικού πλαισίου για γενναίες μεταρρυθμίσεις οι οποίες θα μπορούσαν να οχυρώσουν την Ευρωπαϊκή οικονομία, οδήγησαν στην εφαρμογή που περίφημου πλέον μοντέλου της λιτότητας.

Η λιτότητα αποτελεί ουσιαστικά μια Γερμανική στρατηγική, η οποία φαινομενικά ως στόχο έχει την δημοσιονομική προσαρμογή μέσα από αξιοσημείωτες περικοπές στις δημόσιες δαπάνες και τα μεγάλα κοινωνικά προγράμματα, όπως οι μισθοί και οι συντάξεις. Στην ουσία μπορεί να περιγραφεί ως μια διαδικασία εσωτερικής υποτίμησης, στα πλαίσια ενός ισχυρού και σκληρού νομίσματος όπως το Ευρώ. Η εφαρμογή του έχει αμφιλεγόμενα αποτελέσματα, φανατικούς πολέμιους αλλά και υποστηρικτές.

Η δημοσιονομική προσαρμογή η οποία άρχισε στην χώρα μας το 2010 με την υπογραφή του προγράμματος και συνεχίζεται έως σήμερα, ήταν άνευ προηγουμένου. Οι απώλειες σε μισθούς και συντάξεις με την μορφή των οριζόντιων περικοπών, έφτασαν όπως υπολογίζεται σε ποσοστά μέχρι και 40%. Ως αποτέλεσμα τούτου, η αγοραστική δύναμη των πολιτών μειώθηκε στο ελάχιστο, με το συνολικό όγκο των συναλλαγών να συρρικνώνεται και την επίπτωση στο ΑΕΠ να είναι ιδιαίτερα αρνητική.

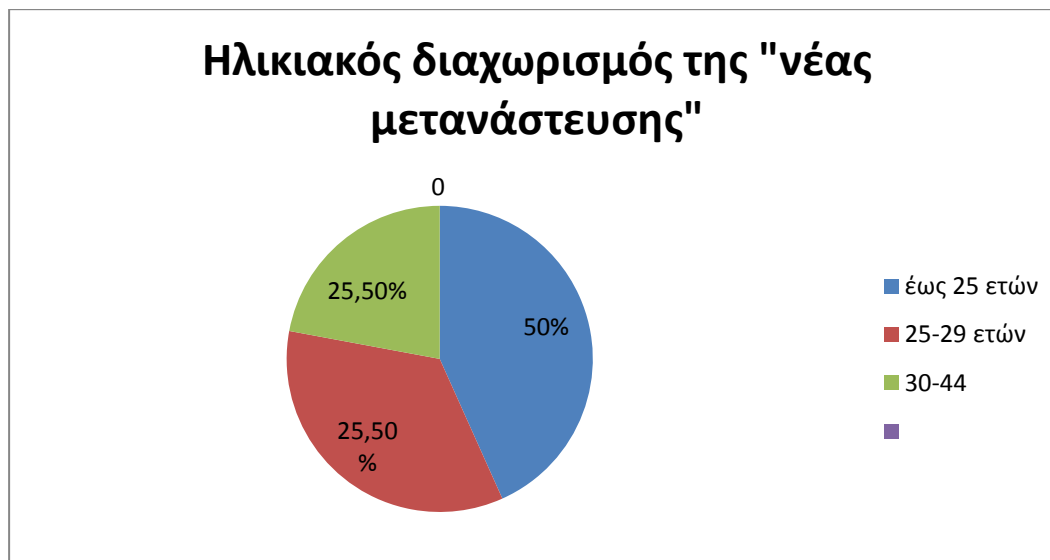
Σε έρευνα την οποία πραγματοποίησε το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης του Εθνικού Κέντρου Ερευνών, αποτυπώνεται μια ζοφερή πραγματικότητα για τους νέους επιστήμονες. Είναι χαρακτηριστικό πως το 2012, η προβλεπόμενη προϋπολογισμένη δαπάνη για κονδύλια έρευνας ανερχόταν στα 321,2 εκατομμύρια ευρώ, ενώ το 2013 μειώθηκε στα 253,7¹. Με τα δεδομένα αυτά είναι απόλυτα λογικό ένα μεγάλο μέρος των νέων επιστημόνων να μεταναστεύει για το εξωτερικό. Υπολογίζεται πως μέχρι το τέλος του 2014, 100.000 νέοι επιστήμονες από όλους τους κλάδους βρίσκονταν και εργάζονταν στο εξωτερικό, από τους οποίους το 73% κατείχε μεταπτυχιακό δίπλωμα σπουδών. Το 51% έχει διδακτορικό, ενώ το 41% έχει σπουδάσει σε πολύ καλό πανεπιστήμιο. Σύμφωνα με την ίδια μελέτη, 300.000 νέοι σπουδάζουν αυτή τη στιγμή σε πανεπιστήμια του εξωτερικού.

Η πλειοψηφία των νέων οι οποίοι επιλέγουν να αναζητήσουν στο εξωτερικό την τύχη τους για εργασία ή σπουδές, ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 18-24 με ποσοστό 50%. Ακολουθούν οι νέοι ηλικίας 25-29 με ποσοστό 25.5% και τέλος οι μεγαλύτερες ηλικίες από 30-44 ετών με ποσοστό 25.5%.² (Διάγραμμα 2.1)

¹Πηγή:Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού:http://www.minfin.gr/sites/default/files/financial_files/eis_hg_ekt_proyp.pdf.

² Πηγή: Έκθεση ΕΚΤ, Εθνικού Κέντρου Ερευνών, δημοσίευση: Καθημερινή 30/11/14

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.1: ΗΛΙΚΙΑΚΟΣ ΔΙΑΧΩΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ «ΝΕΑΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ»

Πηγή: Έκθεση Εθνικού Κέντρου Ερευνών, 30/11/2014

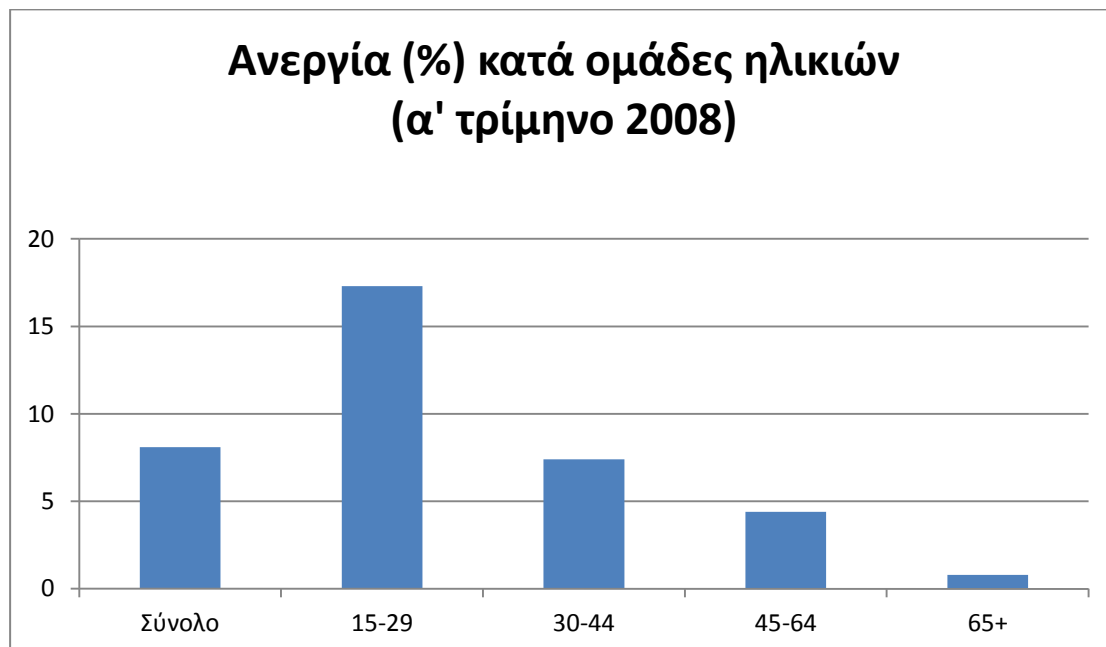
Την ζοφερή πραγματικότητα για τα εργατικό δυναμικό παρουσιάζει με ακόμα μεγαλύτερη σαφήνεια και τεκμηρίωση η αντίστοιχη έρευνα της ΕΛ.ΣΤΑΤ., ιδιαίτερα αν αντιπαραθέσουμε τα στοιχεία της έρευνας το Ά τρίμηνο του 2008, όταν δηλαδή η κρίση δεν είχε κάνει ακόμα αισθητή την παρουσία της και του Ά τριμήνου του 2014, όταν πλέον η κρίση και τα αποτελέσματα της ήταν κάτι παραπάνω από εμφανή.

Ο πιο επιβαρυνμένος δείκτης της οικονομίας, εκείνος δηλαδή ο οποίος παρουσιάζει την μεγαλύτερη αρνητική άνοδο, είναι η ανεργία. Η ανεργία ως δείκτης, επηρεάζει τα μεγέθη του προϋπολογισμού με ποικίλους τρόπους. Αρχικά μειώνει την ανταγωνιστικότητα σε διεθνές επίπεδο, καθώς μαρτυρά αδυναμία του κράτους να εξασφαλίσει δουλειά στους πολίτες της. Έτσι ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού μένει στάσιμο ακόμα και αν έχει καταρτιστεί σε υψηλό επίπεδο. Η αποχή από την αγορά εργασίας αποτελεί επιβαρυντικό στοιχείο. Επίσης συμβάλλει στην μείωση του ΑΕΠ. Όταν μεγάλα τμήματα του πληθυσμού δεν βρίσκονται στην αγορά εργασίας, ο παραγόμενος πλούτος μειώνεται, όπως επίσης και οι συναλλαγές, καθώς η αγοραστική δύναμη του κοινού αυτή εξανεμίζεται.

Το Ά τρίμηνο του 2008, τα επίσημα ποσοστά δίνουν την ανεργία στο 8,4 %. Αξίζει να σημειωθεί πως το ποσοστό αποτελεί ιστορικό χαμηλό από το 1998³.

³ Το 1998, η ΕΛ.ΣΤΑΤ. ξεκινάει να διεξάγει την Έρευνα Εργατικού Δυναμικού σε τριμηνιαία βάση.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.2: ΑΝΕΡΓΙΑ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΙΣ ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ- α' τρίμηνο 2008

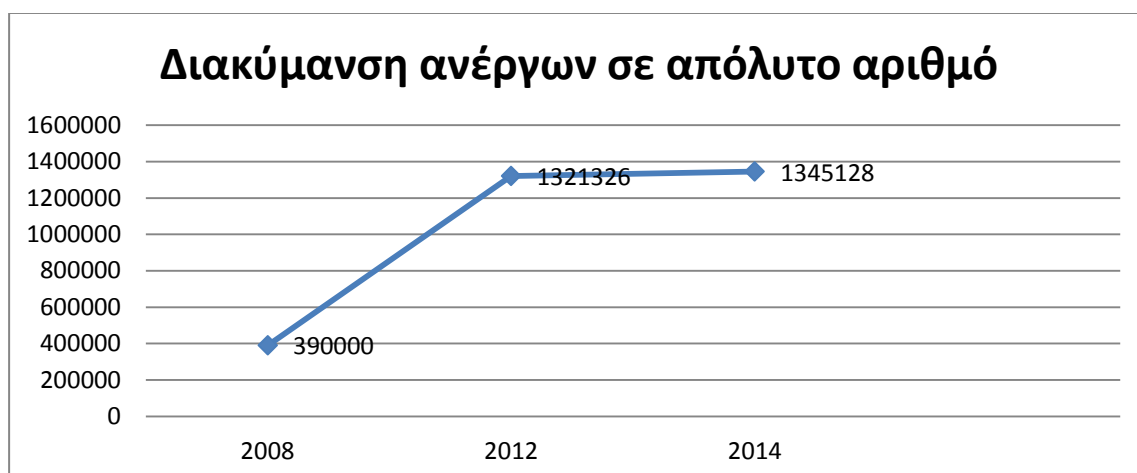
Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού α' τρίμηνο 2008

Το νούμερο αυτό αποτελούσε ιδιαίτερα ενθαρρυντικό στοιχείο, καθώς ο ετήσιος μέσος όρος στην Ε.Ε. τότε ήταν 7.1%. Η Ελλάδα λοιπόν, φαίνεται να βρίσκεται σε σύγκλιση με τα Ευρωπαϊκά δεδομένα σε ότι αφορά την απασχόληση.

Η ευφορία αυτή όμως δεν κράτησε για πολύ. Το ξέσπασμα της κρίσης βρήκε την Ελλάδα σε δεινή θέση. Από την μία η κρίση χρέους, από την άλλη τα τεράστια δημόσια ελλείμματα δημιούργησαν ένα ιδιαίτερος αρνητικό σκηνικό. Οι παθογένειες της αγοράς εργασίας βέβαια στην Ελλάδα, είχαν να κάνουν και με ενδογενείς παράγοντες. Μια οικονομία αντιπαραγωγική, σχεδόν κατ' αποκλειστικότητα εισαγωγική ακόμα και στα προϊόντα στα οποία θεωρητικά είχε δυνατότητες εξαγωγική δραστηριότητας, βασιζόμενη στον εξωτερικό δανεισμό και με ένα δημόσιο σαθρά διαρθρωμένο, δεν θα μπορούσε να αντέξει σε μια τόσο ισχυρή περιδίνηση.

Από το 2010, με την υπαγωγή της χώρας στον μηχανισμό στήριξης, η απώλεια των θέσεων εργασίας σε απόλυτο αριθμό υπολογίζεται στις 955.000, από 390.000, το 2008 σε 1.345.000 το 2014 (Διάγραμμα 2.3).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.3: ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΗ ΑΝΕΡΓΩΝ

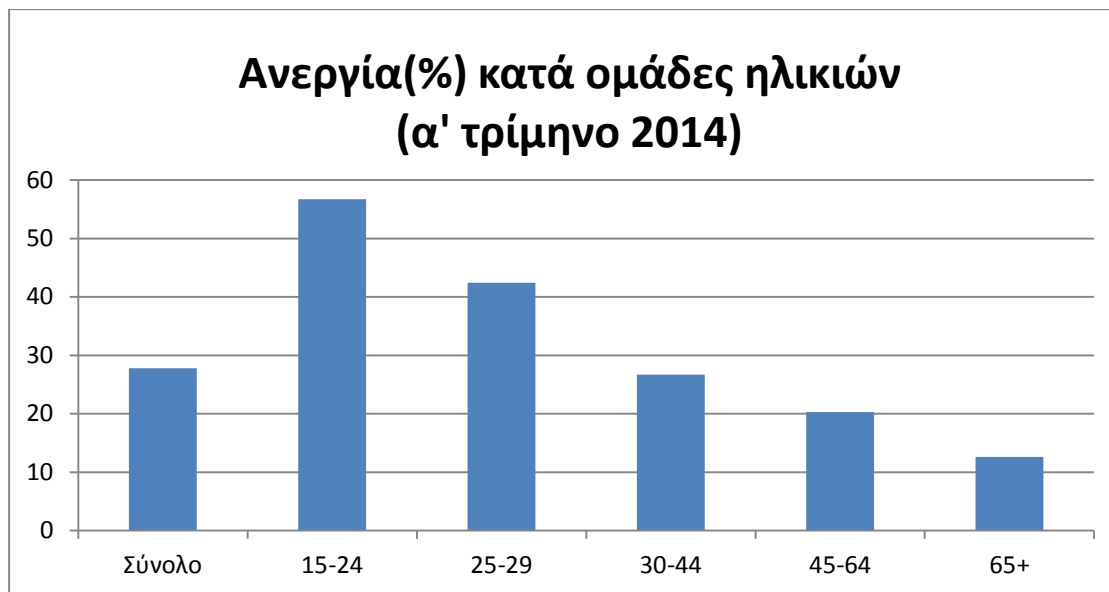

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού-ΕΛΣΤΑΤ

Έτσι για το 2014, το ποσοστό της ανεργίας σύμφωνα με την ΕΛ.ΣΤΑΤ. διαμορφώνεται στο 27,8%, με τις ηλικίες 15-29 να καταλαμβάνουν σχεδόν το μισό, δηλαδή 49.5%. Την ίδια ώρα, ο μέσος όρος ανεργίας στην Ε.Ε. διαμορφώνεται στο 11,8% με τάσεις σταθεροποίησης ήδη από το 2013.

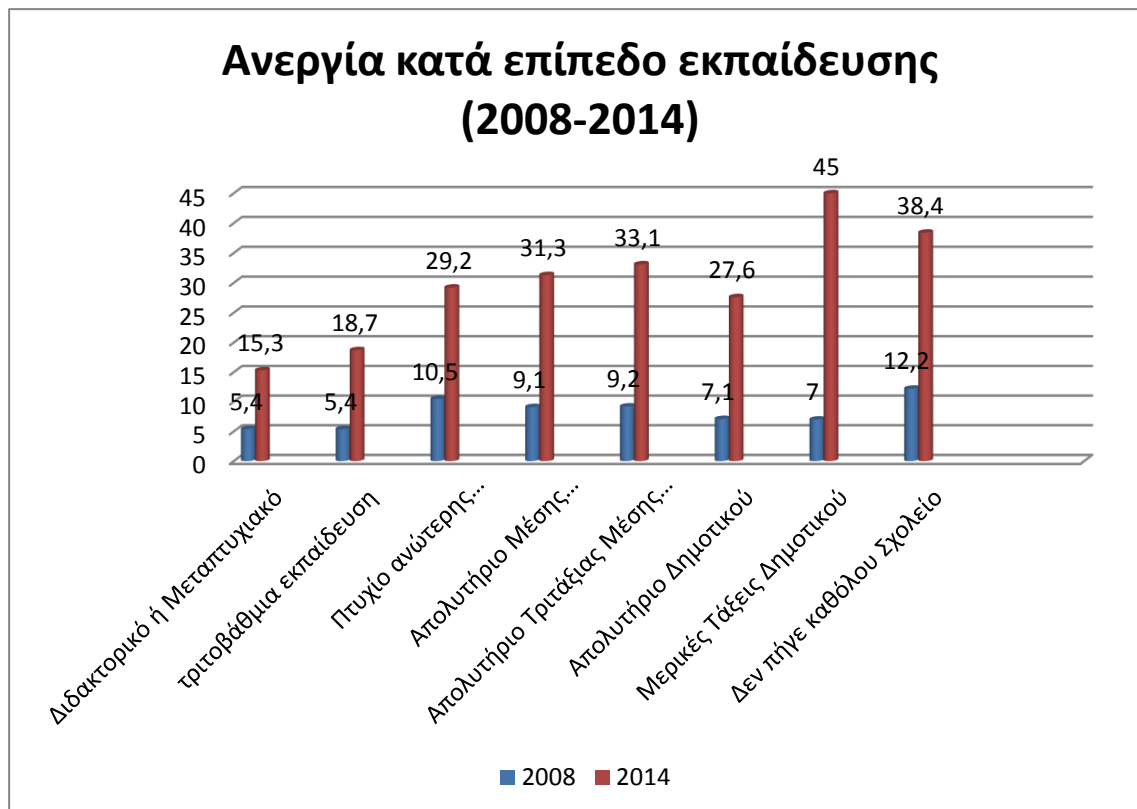
Η ανεργία πλήττει κυρίως τους ανθρώπους οι οποίοι δεν έχουν λάβει σχολική μόρφωση. Αυτό ισχύει από το 2008 μέχρι και το 2014. Το μεγαλύτερο ποσοστό για το 2008 σημειώνεται στους ανθρώπους οι οποίοι δεν πήγαν καθόλου σχολείο με 12.2%, το περίεργο όμως είναι πως αμέσως μετά ακολουθούν εκείνοι οι οποίοι αποφοίτησαν από Ανώτερη Τεχνολογική Επαγγελματική Εκπαίδευση με ποσοστό 10.5%. Για το 2014, το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας εντοπίζεται σε εκείνους οι οποίοι είχαν την ευκαιρία να παρακολουθήσουν μόνο μερικές τάξεις του Δημοτικού με 45%, ενώ το χαμηλότερο στους κατόχους Μεταπτυχιακού ή Διδακτορικού Διπλώματος (Διάγραμμα 2.5).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.4: ΑΝΕΡΓΙΑ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΙΣ ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΟΜΑΔΕΣ-α' τρίμηνο 2014

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού α' τρίμηνο 2014

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.5: ΑΝΕΡΓΙΑ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (α' τρίμηνο 2008-α' τρίμηνο 2014)

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού α' τρίμηνο 2008-α' τρίμηνο 2014

Αξίζει σε αυτή την περίπτωση να σημειώσουμε πως το εργατικό δυναμικό στις ηλικίες 18-29, οι οποίοι είναι κάτοχοι πτυχίου Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και πάνω, είναι αισθητά μειωμένο λόγω της φυγής στο εξωτερικό. Έτσι η μέτρηση γίνεται σε πολύ μικρότερο δείγμα το 2014 απ' ό τι το 2008.

Επίσης, οι γυναίκες είναι εκείνες οι οποίες έχουν πληγεί περισσότερο από την ανεργία, αφού τόσο το 2008 όσο και το 2014, το ποσοστό τους είναι αισθητά μεγαλύτερο από εκείνο των ανδρών. Πιο συγκεκριμένα, η ανεργία για τις γυναίκες το 2008, διαμορφώνεται στο 12,3% έναντι 5,5% των ανδρών, ενώ το 2014 στο 31,% έναντι 25% αντιστοίχως.

Σε ότι αφορά τον γεωγραφικό προσδιορισμό της ανεργίας, η περιφέρεια είναι εκείνη που δέχεται τα ισχυρότερα πλήγματα. Το Νότιο Αιγαίο κατέχει την θλιβερή πρωτιά τόσο το 2008 όσο και το 2014, με το Ιόνιο και την Κεντρική Μακεδονία να ακολουθούν. Αξιοσημείωτη είναι η θέση της Αττικής στην σχετική συγκριτική λίστα. Το 2008 βρίσκεται στην προτελευταία θέση με ποσοστό 6.6%, ενώ το 2014 σκαρφαλώνει στην 6ή θέση με ποσοστό πάνω από το μέσο όρο που διαμορφώνεται στο 28% (Διάγραμμα 2.6). Το δεδομένο ερμηνεύεται με τις μεγάλες τάσεις αποκέντρωσης οι οποίες παρουσιάστηκαν μετά το ξέσπασμα της κρίσης στην χώρα. Τα υψηλά ενοίκια, το υψηλό κόστος ζωής στα αστικά κέντρα, σε συνδυασμό με την απώλεια της εργασίας για κάποιο από τα μέλη της οικογένειας έσπρωξε πολύ κόσμο σε άλλες περιοχές της χώρας.⁴

⁴ Οι Περιφέρειες είναι οι «χαμηλότερες» γεωγραφικές περιοχές για τις οποίες δημοσιεύει αποτελέσματα η Έρευνα

Εργατικού δυναμικού. Αποτελέσματα σε μικρότερες γεωγραφικές περιοχές (Περιφερειακές Ενότητες) δε δημοσιεύονται

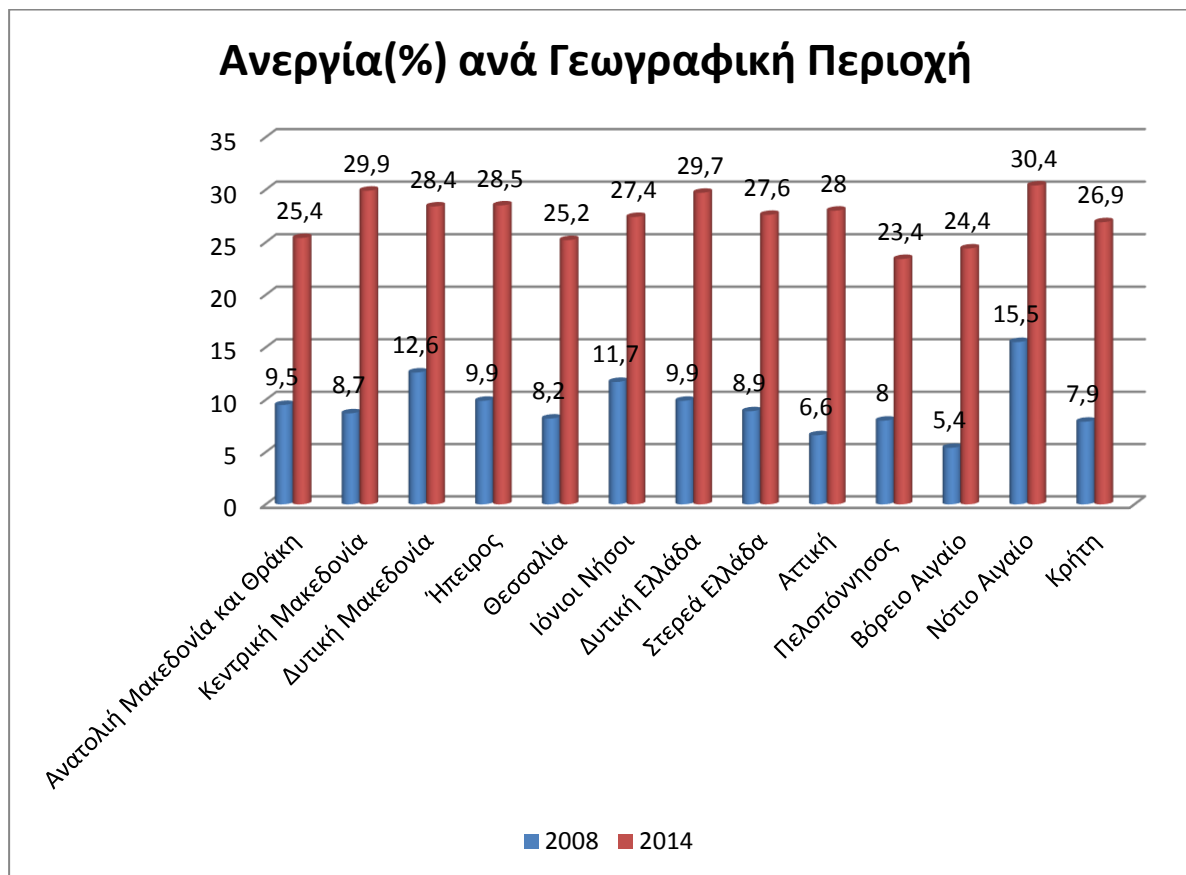
διότι, λόγω μικρού πληθυσμού και μεγέθους δείγματος, οι εκτιμήσεις σε αυτές τις περιοχές συνοδεύονται από ιδιαίτερα

μεγάλα δειγματοληπτικά σφάλματα. Πρέπει να επισημάνουμε ότι σε 4 περιφέρειες και συγκεκριμένα τη Δυτική Μακεδονία,

τις Ιόνιους Νήσους, το Βόρειο Αιγαίο και το Νότιο Αιγαίο, υπάρχει το ίδιο πρόβλημα μικρού πληθυσμού και δείγματος και

οι εκτιμήσεις που αναφέρονται σε αυτές τις περιοχές έχουν μεγάλα δειγματοληπτικά σφάλματα.

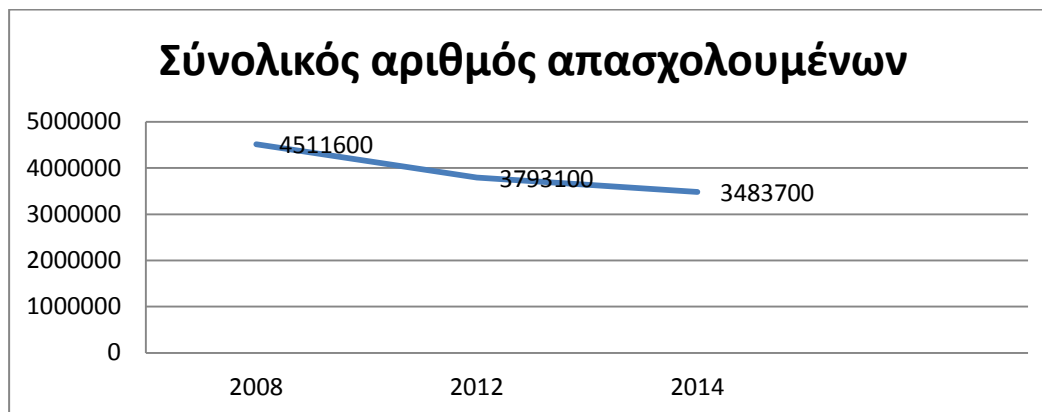
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.6: ΑΝΕΡΓΙΑ ΑΝΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού α' τρίμηνο 2008-α' τρίμηνο 2014

Από το πρώτο τρίμηνο του 2008 έως και το πρώτο τρίμηνο του 2014, η συνολική απώλεια θέσεων εργασίας υπολογίζεται περί το 1.027.909 θέσεις εργασίας. Πιο αναλυτικά, για το Ά τρίμηνο του 2008, το σύνολο των εργαζομένων υπολογίζεται στα 4.511.609, ενώ για το αντίστοιχο τρίμηνο του 2014 στα 3.483.700 (Διάγραμμα 2.7). Οι μεγαλύτερες απώλειες παρουσιάζονται στον τομέα της μεταποίησης, των κατασκευών και το εμπόριο όπου η συνολική απώλεια θέσεων εργασίας από το 2008 στο 2014 αντιπροσωπεύει αθροιστικά το 58.8% της συνολικής απώλειας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.7: ΕΞΕΛΙΞΗ ΑΡΙΘΜΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΩΝ

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

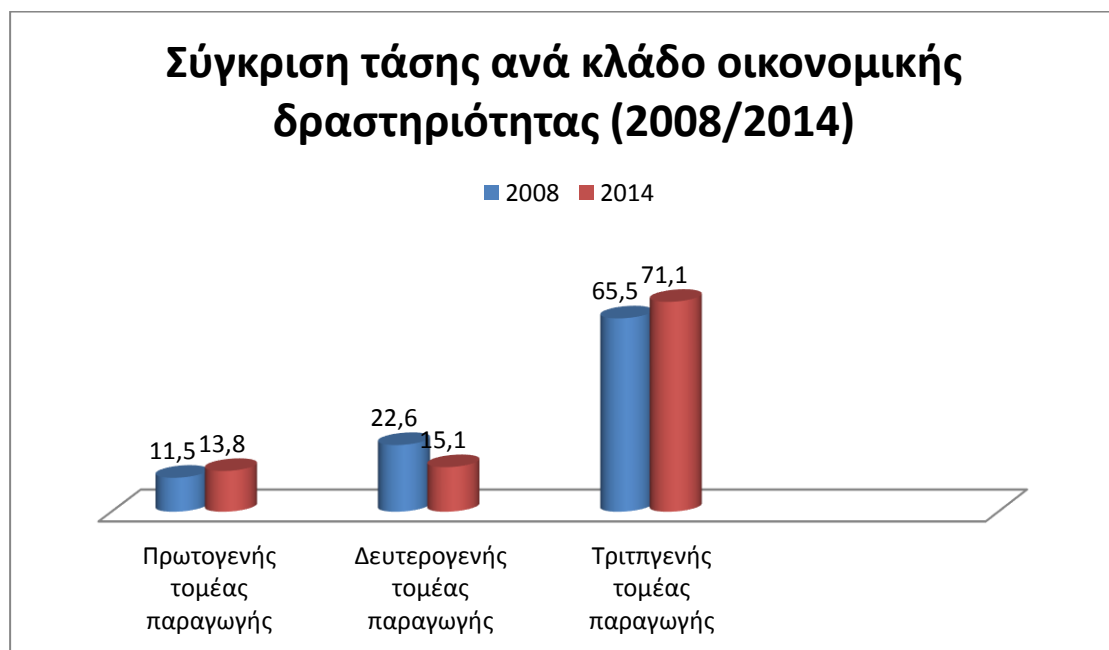
Σε ότι αφορά τους επιμέρους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, τις μεγαλύτερες απώλειες καταγράφει όπως περιγράφηκε και παραπάνω, ο δευτερογενής τομέας παραγωγής.

Πιο συγκεκριμένα, το 2008 ο πρωτογενής τομέας παραγωγής συγκέντρωνε το 11,5%, ενώ το 2014 ενισχύεται με +2.3%, φτάνοντας αισίως το 13.8%. Ο Δευτερογενής τομέας ο οποίος όπως είπαμε δέχεται απώλειες της τάξης του 7.5% το 2008, είχε το 22,6% του συνόλου των εργαζομένων, ενώ το 2014 το ποσοστό του διαμορφώνεται στο 15.1%. Σε ότι αφορά τον τριτογενή τομέα, παρατηρούμε μια μεγάλη άνοδο της τάξεως του 5.6%. Πιο συγκεκριμένα, το Ά τρίμηνο του 2008 στον τομέα αυτό φαίνεται να απασχολείται το 65,5%, ενώ για την ίδια περίοδο το 2014, το ποσοστό φτάνει στο 71,1% (Διάγραμμα 2.8).

Είναι εμφανές ότι τα μεγαλύτερα πλήγματα εμφανίζονται στον ιδιωτικό τομέα με τους κλάδους οι οποίοι προαναφέρθηκαν (μεταποίηση, κατασκευές, εμπόριο), να εμφανίζουν τις περισσότερες απώλειες.

Στη δημόσια διοίκηση σημειώνεται επίσης μια πτώση της τάξεως των 52,100 θέσεων, όμως πιθανολογείται ότι αυτό οφείλεται στην φυγή προς την συνταξιοδότηση ή στην διακοπή προγραμμάτων μαθητείας(stage) και όχι σε απολύσεις.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.8: ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΚΛΑΔΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

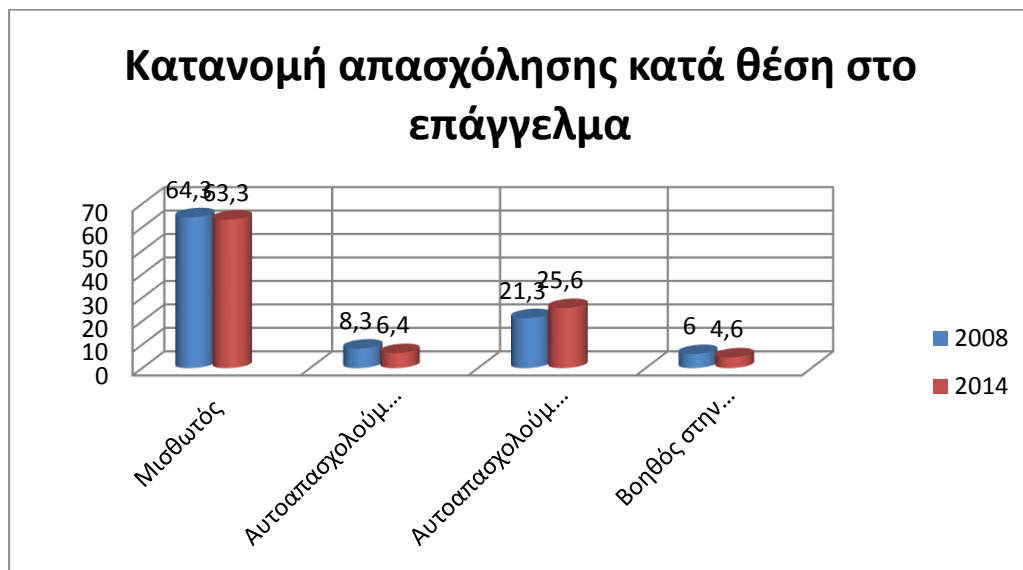

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού α' τρίμηνο 2008-α' τρίμηνο 2014

Στο σύνολο των απασχολούμενων, οι άνθρωποι οι οποίοι δουλεύουν υπό το καθεστώς της μερικής απασχόλησης, παρουσιάζουν συγκριτικά πάντα με τα μεγέθη του 2008 και του 2014, αυξητική τάση. Για το 2008, όπου ο αριθμός των απασχολούμενων ήταν στα 4,511,600, το ποσοστό της μερικής απασχόλησης βρισκόταν στο 5,8%, με την πλειοψηφία (40%) να κάνει αυτή την επιλογή μη μπορώντας να βρει πλήρη απασχόληση αν και τη ζήτησε. Το 2014, όταν ο αριθμός των απασχολούμενων φθίνει στα 3,483,700 το ποσοστό των μερικών απασχολούμενων εργαζομένων αγγίζει το 9,2%. Από αυτούς, ένα υποσύνολο της τάξης του 62,7%, επιλέγει αυτή την μορφή απασχόλησης, καθώς δεν μπόρεσε να βρει εργασία πλήρους απασχόλησης.

Σε ότι αφορά την κατανομή με βάση την θέση στην εργασία, οι μισθωτοί κατέχουν την μερίδα του λέοντος, αφού τόσο το 2008, όσο και το 2014, το ποσοστό τους ξεπερνάει το 60%. Το ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων, με ή χωρίς προσωπικό, παρουσιάζει μικρή ανοδική τάση, ενώ οι βοηθοί στις οικογενειακές επιχειρήσεις παραμένουν σχεδόν σταθεροί, με μικρή πτωτική τάση σε επίπεδο ποσοστού (Διάγραμμα 2.9).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.9: ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗ ΘΕΣΗ ΣΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

Πηγή: Έρευνα Εργατικού Δυναμικού α' τρίμηνο 2008-α' τρίμηνο 2014

Δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι μέχρι το 2014, η οικονομία μας ήταν σαθρά διαρθρωμένη. Είχαμε μια οικονομία η οποία φούσκωσε από επιχειρηματικές δραστηριότητες αμφίβολης υπόστασης, οι οποίες βάσιζαν την κερδοφορία τους στην παραοικονομία, είτε στην αυξημένη ζήτηση κάποιου προϊόντος. Οι επιχειρηματικές αυτές δομές συνήθως επιδίδονται σε πρακτικές όπως της φοροδιαφυγής, της φοροαποφυγής και της μαύρης εργασίας. Σε κάθε περίπτωση είχαμε να κάνουμε με δραστηριότητες χωρίς ισχυρό ανταγωνιστικό υπόβαθρο. Η οικονομία ήταν εν γένει βασισμένη γύρω από μικρές ομάδες αυτοαπασχολούμενων, με ελάχιστη παραγωγική βάση, που βέβαια δεν μπορούσαν να μετέχουν στο παγκόσμιο ανταγωνιστικό σύστημα με αξιώσεις. Η μικρομεσαία επιχείρηση ήταν η ραχοκοκαλιά της οικονομίας μας, όμως αυτό φαίνεται να επέδρασε αρνητικά στην ανταγωνιστικότητα της χώρας, καθώς παρουσιάστηκε αδυναμία να μειωθούν τα εξωτερικά ελλείμματα, να δημιουργηθούν θέσεις εργασίας με σταθερά εισοδήματα και να μεγεθύνει την υπόστασή της πολιτικά και οικονομικά στον γεωπολιτικό της περίγυρο.

Το σχεδόν ανέγγιχτο του δημόσιου τομέα, ώθησε τις κυβερνήσεις σε μια τακτική μείωσης μισθών έτσι ώστε να μπορούν να εξυπηρετούνται όλες οι αμοιβές και να μην βρεθούν στην ανεργία. Για να συντηρηθεί το καθεστώς αυτό, η τακτική που ακολουθήθηκε ήταν αυτή της οριζόντιας μείωσης μισθών και συντάξεων (45-55%) και δυσθεώρητης αύξησης της φορολογίας.

Με τα ελλείμματα στο δημόσιο να γιγαντώνονται και τις μεταρρυθμίσεις να μην εφαρμόζονται σε κανένα τομέα του δημόσιου βίου, το δημόσιο δεν μπορούσε να εξυπηρετήσει τις δόσεις των δανείων του και αναγκαζόταν να χρησιμοποιεί τα τραπεζικά διαθέσιμα για να πληρώνει μισθούς και συντάξεις, εξισορροπώντας την πρακτική αυτή με την έκδοση εντόκων γραμματίων από την εσωτερική αγορά. Το γεγονός αυτό, είχε ως αποτέλεσμα ο δανεισμός του Δημοσίου από τις τράπεζες να αυξάνεται συνεχώς, ενώ στον αντίποδα ο δανεισμός στις ιδιωτικές επιχειρήσεις έφθινε ασταμάτητα. Εδώ αξίζει να σημειωθεί και η καθυστέρηση πληρωμών του δημοσίου προς τις επιχειρήσεις, που τον Ιανουάριο του 2013 αγγίζουν τα 8.1 δις ευρώ, ενώ απ αυτά έχουν πληρωθεί μόλις το 1,5.⁵

⁵Πηγή: Τάσος Γιαννίτσας: Η Ελλάδα στην Κρίση, Πόλις, 2013

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Ανάλυση και σύγκριση δεδομένων HBSC 2010-2014

Παρακάτω παρατίθενται συγκριτικά ανάμεσα στο 2010 και το 2014 τα δεδομένα από την έρευνα της HBSC για την κοινωνική και οικονομική κατάσταση των μαθητών συγκεκριμένων ηλικιών αλλά και των οικογένειών τους. Η έρευνα διεξήχθη σε πανελλαδική εμβέλεια με δείγμα από αγόρια και κορίτσια. Στόχος της δικής μας μελέτης σε πρώτη φάση είναι να μελετήσει την αλλαγή στην κοινωνικοοικονομική κατάσταση των οικογενειών, μέσα στην οικονομική κρίση μέσα από τις απαντήσεις που έδωσαν παιδιά, ηλικίας 11, 13 και 15 χρόνων. Στο παρακάτω παράρτημα δίνονται οι πίνακες για τα δημογραφικά στοιχεία της έρευνας ανά έτος (Πίνακες 3.1 και 3.2).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1				
ΦΥΛΛΟ	2010		2014	
	n	%	N	%
ΑΓΟΡΙ	2404	48,6	2064	49,8
ΚΟΡΙΤΣΙ	2540	51,4	2077	50,2
ΣΥΝΟΛΟ	4944	100	4141	100

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.2				
ΗΛΙΚΙΑΚΗ ΟΜΑΔΑ	2010		2014	
	n	%	N	%
11	1639	33,5	1357	33
13	1612	32,9	1436	34,9
15	1648	33,6	1320	32,1
ΣΥΝΟΛΟ	4899	100	4113	100

Τα παιδιά που συμμετείχαν στην έρευνα κλήθηκαν να απαντήσουν σε ερωτήσεις για το αν εργάζονται ή όχι οι γονείς τους. Οι ερωτώμενοι απάντησαν ξεχωριστά για τον πατέρα και την μητέρα τους. Παρακάτω δίνονται στα στατιστικά στοιχεία (Πίνακας 3.3).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.3				
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΠΑΤΕΡΑ	2010		2014	
	n	%	N	%
ΝΑΙ	4503	92,2	3490	84,9
ΟΧΙ	261	5,3	492	12
ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ	3	0,7	42	1
ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ/ΔΕΝ ΕΧΩ ΔΕΙ	87	1,8	88	2,1
ΣΥΝΟΛΟ	4884	100	4112	100

$\chi^2 = 173$ με β.ε.=3
 $p < 0.001$

Όπως μπορούμε να δούμε από την σύγκριση στους πίνακες το ποσοστό των θετικών απαντήσεων μειώθηκε και σχεδόν το σύνολο της διαφοράς εντάχθηκε στις αρνητικές απαντήσεις. Αυτό μας δείχνει την σημαντική απώλεια των θέσεων εργασίας στον ανδρικό πληθυσμό κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Παρακάτω θα δούμε τις απαντήσεις των παιδιών σε ότι αφορά την εργασία της μητέρας τους (Πίνακας 3.4).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.4				
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΜΗΤΕΡΑΣ	2010		2014	
	n	%	N	%
ΝΑΙ	3282	68,3	2631	64,9
ΟΧΙ	1491	31	1379	34
ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ	15	0,3	26	0,6
ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ/ΔΕΝ ΕΧΩ ΔΕΙ	17	0,4	21	0,5
ΣΥΝΟΛΟ	4805	100	4057	100

$\chi^2 = 16.398$ με β.ε.=3
 $p = 0.001$

Βλέπουμε πως και στο αντίστοιχο ποσοστό των θετικών απαντήσεων στο επάγγελμα της μητέρας υπάρχει μια μείωση της τάξης του 2,9% και μια ταυτόχρονη ισόποση άνοδος των αρνητικών απαντήσεων. Αξίζει να σημειωθεί βέβαια πως ήδη από το 2010 το ποσοστό των μητέρων που εργάζονται σύμφωνα με τις απαντήσεις των παιδιών τους είναι συντριπτικά χαμηλότερο με διαφορά που αγγίζει το 30%.

Στην συνέχεια η έρευνα μεταφέρεται στις ερωτήσεις με βάση τις οποίες κατηγοριοποιείται η κλίμακα SES. Πρόκειται για μια 5άθμια κλίμακα όπου SES 1 του υψηλότερο επίπεδο και SES 5 το χαμηλότερο. Με βάση την κλίμακα αυτή μετράται η κοινωνικοοικονομική κατάσταση των γονέων με βάση το επάγγελμα, ξεχωριστά για την μητέρα και τον πατέρα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.5				
SES ΠΑΤΕΡΑΣ	2010		2014	
	n	%	N	%
SES 1 (ΥΨΗΛΟ)	30	0,6	31	0,7
SES 2	912	18,4	746	18
SES 3	1132	22,9	923	22,3
SES 4	937	19	880	21,3
SES 5 (ΧΑΜΗΛΟ)	1160	23,5	664	16
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΣ	339	6,9	251	6,1
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΑΝΕΝΕΡΓΟΣ	211	4,3	418	10,1
ΔΕ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΖΕΤΑΙ	223	4,5	228	5,5
TOTAL	4944	100	4141	100

$\chi^2 = 186.3$ με β.ε.=7

$p < 0.001$

Αρχικά μπορούμε να παρατηρήσουμε μια μεγάλη μείωση στην χαμηλή κλίμακα SES 5 από το 2010 στο 2014 της τάξεως του 7.5%. Αυτό βέβαια δεν σηματοδοτεί ταυτόχρονη άνοδο των υψηλότερων επιπέδων της κλίμακας. Παρατηρώντας τον πίνακα 3.5, μπορούμε να δούμε πως είναι αισθητή η αύξηση στην κατηγορία εκείνων που ψάχνουν για δουλειά με την διαφορά από το 2010 στο 2014 να διαμορφώνεται στο 5,4% που μας δίνει την εικόνα της απώλειας θέσεων εργασίας στους πατεράδες. Οι υπόλοιπες διαφορές δεν είναι ιδιαίτερος αξιοσημείωτες και δεν προδίδουν σπουδαίες μετακινήσεις εντός της κλίμακας εντός της τετραετίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.6				
SES ΜΗΤΕΡΑ	2010		2014	
	n	%	N	%
SES 1 (ΥΨΗΛΟ)	12	0,2	2	0
SES 2	905	18,3	644	15,6
SES 3	783	15,8	989	23,9
SES 4	484	9,8	374	9
SES 5 (ΧΑΜΗΛΟ)	802	16,2	408	9,9
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΣ	315	6,4	227	5,5
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΑΝΕΝΕΡΓΟΣ	1197	24,2	1205	29,1
ΔΕ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΖΕΤΑΙ	446	9	292	7,1
TOTAL	4944	100	4141	100

$\chi^2 = 194.4$ με β.ε=7

$p < 0.001$

Σε ότι αφορά το SES για την κοινωνικοοικονομική κατάσταση της μητέρας οι ανακατατάξεις είναι περισσότερο έντονες. Οι διαφορές εντός της κλίμακας SES εμφανίζονται αρχικά στην κατηγορία SES 2 όπου παρατηρείται μια μείωση από το 2010 στο 2014 μεγέθους 15,6% (πίνακας 3.6). Το ποσοστό αυτό δεν μπορούμε να πούμε με σιγουριά ότι επιμερίζεται στις υπόλοιπες κατηγορίες. Στην κατηγορία SES 3 υπάρχει σημαντική αύξηση στο 2014 μεγέθους 8,1%, ενώ στο SES 4 βλέπουμε την αύξηση να φτάνει στο 6,3%. Αθροιστικά αυτές οι δύο αυξήσεις φτάνουν το ποσοστό του 14,4% που είναι πολύ κοντά στην μείωση που παρουσιάζει το SES 2 από το 2010 στο 2014. Βέβαια αυτό δεν προκύπτει ποιοτικά οπότε δεν μπορούμε να πούμε με ασφάλεια ότι η μείωση του SES 2 απορροφήθηκε εξ'ολοκλήρου από τις κατηγορίες του SES 3 και 4, οπότε το αναφέρουμε μόνο ως στατιστική παρατήρηση. Σημαντική διαφοροποίηση επίσης παρουσιάζει και το ποσοστό των μητέρων που ψάχνουν για δουλειά όπου η αύξηση είναι της τάξης του 3,3% από το 2010 στο 2014.

Στους πίνακες που ακολουθούν βλέπουμε την διαφορά στην τετραετία σε ότι αφορά την ιδιοκτησία αυτοκινήτου από τις οικογένειες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.7				
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ	2010		2014	
	n	%	N	%
0	434	9	764	18,6
1	1926	39,9	1600	38,9
2+	2462	51,1	1747	42,5
ΣΥΝΟΛΟ	4822	100	4111	100

$\chi^2 = 187$ με β.ε.=2

$p < 0.001$

Εύκολα μπορεί κανείς να δει την τεράστια διαφορά που απαντάται στις αρνητικές ερωτήσεις ανάμεσα στα δύο έτη. Η διαφορά βρίσκεται στις 9,6 ποσοστιαίες μονάδες και δείχνει σε πολύ μεγάλο βαθμό την αδυναμία των περισσότερων οικογενειών στο 2014 να αποκτήσουν ένα αυτοκίνητο. Επίσης μεγάλη είναι η μείωση και στις οικογένειες ο οποίες κατείχαν 2 ή περισσότερα αυτοκίνητα. Αυτές οι οικογένειες μειώθηκαν το 2014 κατά 7,6% (πίνακας 3.7).

Εν συνεχεία η έρευνα διερευνά το ποσοστό των παιδιών που έχουν δικό τους δωμάτιο στο σπίτι όπου διαμένουν (πίνακας 3.8).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.8				
ΔΙΚΟ ΤΟΥ ΔΩΜΑΤΙΟ	2010		2014	
	n	%	N	%
ΌΧΙ	1338	27,6	1449	35,4
ΝΑΙ	3502	72,4	2650	64,6
ΣΥΝΟΛΟ	4840	100	4099	100

$\chi^2 = 61.41$ με β.ε.=1

$p < 0.001$

Και σε αυτήν την περίπτωση η αύξηση κατά 7,9% των αρνητικών απαντήσεων λέει πολλά για την πτώση του βιοτικού επιπέδου των οικογενειών. Μας προϊδεάζει σαφώς για οικογένειες που ζουν σε μικρότερα σπίτια με λιγότερα δωμάτια προσπαθώντας να περιορίσουν τα έξοδα κατοικίας με κάποιο τρόπο.

Παρακάτω θα έχουμε την δυνατότητα να δούμε αν και κατά πόσο έχουν περιορίσει οι οικογένειες τις οικογενειακές τους διακοπές (πίνακας 3.9).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.9				
ΔΙΑΚΟΠΕΣ	2010		2014	
	n	%	N	%
0	556	11,5	2625	63,9
1	1360	28,1	859	20,9
2	1554	32,1	392	9,5
2+	1366	28,2	231	5,6
ΣΥΝΟΛΟ	4836	100	4107	100

$\chi^2 = 2919.3$ με β.ε.=3

$p < 0.001$

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να διευκρινιστεί πως οι παραπάνω πίνακες μιλάνε για διακοπές εντός του έτους όπως επίσης, ότι η ερώτηση για το 2014 αφορά για διακοπές εκτός Ελλάδας, πράγμα το οποίο σημαίνει ότι δεν είναι απόλυτα σωστή η σύγκριση των δεδομένων αυτών μεταξύ τους. Όπως είναι προφανές από τους πίνακες οι οικογενειακές διακοπές δέχθηκαν ένα πολύ μεγάλο πλήγμα λόγω του περιορισμού των εισοδημάτων. Οι αρνητικές απαντήσεις στο 2014 αυξήθηκαν από το 2010 στο 53%, ενώ εκείνοι ο οποίοι πήγαιναν δύο φορές το χρόνο για διακοπές μειώθηκαν κατά 21,9 ποσοστιαίες μονάδες. Όμοια είναι και η πτώση εκείνων που συνήθιζαν να κάνουν πάνω από δύο φορές το χρόνο διακοπές ενώ ακόμα και εκείνοι που μια μόνο φορά το χρόνο συνήθιζαν να προγραμματίζουν οικογενειακές διακοπές το 2014 είναι λιγότεροι κατά 6,8%.

Οι συμμετέχοντες στην έρευνα ρωτήθηκαν επίσης για τον αριθμό των ηλεκτρονικών υπολογιστών που βρίσκονται στο σπίτι. Όπως είναι φυσικό στην εποχή της πληροφορίας η κατοχή ηλεκτρονικού υπολογιστή ή όχι μπορεί να δείξει αρκετά πράγματα για την οικονομική και κοινωνική κατάσταση της οικογένειας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.10				
ΑΡΙΘΜΟΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ	2010		2014	
	n	%	N	%
0	357	7,4	113	2,8
1	2189	45,2	1206	29,4
2	1504	31,1	1465	35,7
2+	791	16,3	1324	32,2
ΣΥΝΟΛΟ	4841	100	4108	100

$\chi^2 = 489.3$ με β.ε.=3

$p < 0.001$

Στο ερώτημα αυτό βλέπουμε μια πορεία αντίστροφη των προηγούμενων τάσεων. Είναι εμφανές πως η αγορά και η κατοχή ηλεκτρονικού υπολογιστή δεν έχει επηρεαστεί από την οικονομική δυσκολία που βίωσαν οι οικογένειες. Μάλιστα μειώνεται αισθητά ο αριθμός των πλήρως αρνητικών απαντήσεων, εκείνων δηλαδή που δηλώνουν πλήρη απουσία ηλεκτρονικού υπολογιστή, μειώνεται κατά 4,9%, όπως και οι απαντήσεις που δηλώνουν την ύπαρξη ενός μόνο ηλεκτρονικού υπολογιστή κατά 15.2%. Αντιθέτως αύξηση παρουσιάζουν οι απαντήσεις που δηλώνουν την ύπαρξη δύο ηλεκτρονικών υπολογιστών στο σπίτι, ακόμα και εκείνων με δυο και πλέον υπολογιστές κατά 5% και 16% αντιστοίχως.

Εν συνεχεία ερευνάται το πόσο ευκατάστατη είναι μια οικογένεια με βάση τις απαντήσεις των παιδιών αλλά λαμβάνοντας πάντα υπόψη ότι η απάντηση αυτή είναι η υποκειμενική άποψη των παιδιών. (Η συγκεκριμένη ερώτηση διατυπώνεται ως εξής: "Ποια πιστεύεις ότι είναι η οικονομική κατάσταση της οικογένειάς σου; Α. Πολύ καλή οικονομική κατάσταση Β. Σχετικά καλή οικονομική κατάσταση Γ. Στο μέσο όρο Δ. Όχι και τόσο καλή οικονομική κατάσταση Ε. Καθόλου καλή οικονομική κατάσταση) Πρόκειται πάλι για μια πενταβάθμια κλίμακα όπου η πρώτη βαθμίδα (very well off) συμβολίζει την πολύ καλή κατάσταση ενώ η Πέμπτη (not at all well off) την πολύ κακή κατάσταση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.11				
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ	2010		2014	
	n	%	N	%
ΠΟΛΥ ΚΑΛΗ	1048	21,8	550	13,4
ΑΡΚΕΤΑ ΚΑΛΗ	2065	42,9	1428	34,8
ΜΕΣΑΙΑ	1294	26,9	1533	37,3
ΟΧΙ ΠΟΛΥ ΚΑΛΗ	352	7,3	515	12,5
ΚΑΘΟΛΥ ΚΑΛΗ	55	1,1	80	1,9
ΣΥΝΟΛΟ	4814	100	4106	100

$\chi^2 = 272.3$ με β.ε.=4
 $p < 0.001$

Όπως ήταν αναμενόμενο η οικονομική δυσκολία που αντιμετώπισαν οι οικογένειες αποτυπώνεται πλήρως στις παραπάνω απαντήσεις. Στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2010, πλειοψηφική απάντηση ήταν το quite well off (βαθμίδα 2) που σημαίνει ότι τα νοικοκυριά στην πλειοψηφία τους ήταν λίγο πάνω του μετρίου. Με την έρευνα του 2014 αυτή η πλειοψηφία μετατοπίστηκε μια βαθμίδα κάτω, στην απάντηση average, δηλαδή σε

μέτρια επίπεδα. Επίσης μειώνεται κατά 8,3% η πρώτη και υψηλότερη βαθμίδα, εκείνη δηλαδή των πολύ ευκατάστατων νοικοκυριών, ενώ αυξάνεται κατά 5,2% απάντηση μιας βαθμίδας κάτω του μετρίου (πίνακας 3.11).

Οι παραπάνω ερωτήσεις φαίνεται να είναι οι ενδεικτικές που μας δίνουν μια σχεδόν ολοκληρωμένη εικόνα για τις αλλαγές που επέφερε η οικονομική κρίση στις οικογένειες και τα οικονομικά των νοικοκυριών. Στην συνέχεια της έρευνας εφαρμόσαμε ένα φίλτρο(select cases) όπου θέλαμε να μας δίνει μόνο τις απαντήσεις εκείνες που ο μπαμπάς της οικογένειας ήταν άνεργος. Εφαρμόζοντας αυτό το φίλτρο στην συνέχεια και στην μητέρα θέλαμε να δούμε τις διαφοροποιήσεις που υπάρχουν μεταξύ του 2010 και του 2014 για να δούμε πόσο μεγάλωσε η ψαλίδα και πόσο τελικά στοίχησε στις οικογένειες η απώλεια θέσης εργασίας ενός εκ των 2 γονέων. Παρακάτω θα εξεταστούν οι στατιστικές παρατηρήσεις με το φίλτρο να εφαρμόζεται μόνο για την δουλειά του πατέρα.

Filter: Άνεργος πατέρας

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.12				
ΑΝΕΡΓΟΣ ΠΑΤΕΡΑΣ	2010		2014	
	n	%	N	%
Άρρωστος/Συνταξιούχος/Σπουδάζει	125	52,5	139	29,5
Αναζητά εργασία	77	32,4	249	52,9
Άλλο	6	2,5	20	4,2
Δε γνωρίζω	30	12,6	63	13,4
ΣΥΝΟΛΟ	238	100	471	100

$\chi^2 = 38.3$ με β.ε.=3

$p < 0.001$

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα αποτυπώνονται σοβαρές διαφοροποιήσεις, μεταξύ των δύο ετών που διεξήχθη η έρευνα. Βλέπουμε ότι το 2010, οι περισσότεροι γονείς που δεν εργάζονταν βρίσκονταν στο σπίτι λόγω ασθένειας ή συνταξιοδότησης (47,9%) ενώ το 2014 το μεγαλύτερο ποσοστό των πατεράδων που βρίσκονται χωρίς δουλειά, το κάνουν διότι είναι άνεργοι και ψάχνουν για κάποια νέα εργασία (50,6%). Αυτό δείχνει ότι μέχρι το 2014 ένα πολύ μεγάλο ποσοστό έχασε την δουλειά του και δεν παραμένει στο σπίτι για ένα φυσιολογικό αίτιο όπως είναι η ασθένεια ή η συνταξιοδότηση. Αυτό επίσης σημαίνει ότι πλέον οι γονείς που βρίσκονται στο σπίτι

είναι χωρίς κάποιο εισόδημα ή έστω βρίσκονται με το πενιχρό επίδομα ανεργίας. Στην περίπτωση του 2010 είναι πιθανό οι πατεράδες που μένουν στο σπίτι έχουν σίγουρα ένα εισόδημα από την σύνταξή τους ή ένα επίδομα ασθένειας. Αυτό μεταβάλλει πολύ τις ισορροπίες από την μια χρονιά στην άλλη και φυσικά αλλάζει και τα δεδομένα ενός νοικοκυριού.

Στην συνέχεια θα δούμε τι συμβαίνει με την κατοχή αυτοκινήτου στα νοικοκυριά όπου ο πατέρας έχει σταματήσει να εργάζεται.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.13				
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ	2010		2014	
	N	%	N	%
0	44	17,5	117	24
1	123	48,8	247	50,6
2+	85	33,7	124	25,4
ΣΥΝΟΛΟ	252	100	488	100

$\chi^2 = 7.4$ με β.ε.=2

p=0.024

Βλέπουμε ότι μεταξύ των δύο ετών υπάρχει αρχικά μια αισθητή άνοδος της τάξεως του 7% στις αρνητικές απαντήσεις πράγμα που σημαίνει πως το 2010 ακόμα και οι οικογένειες στις οποίες ο πατέρας δεν εργάζονταν υπήρχε η δυνατότητα κατοχής ενός αυτοκινήτου, ενώ το 2014 η δυνατότητα αυτή φαίνεται να φθίνει. Οι οικογένειες που είχαν ένα αυτοκίνητο φαίνεται ότι κατάφεραν να το κρατήσουν και μάλιστα το ποσοστό αυτό αυξάνεται κατά 3,2%. Μεγάλη πτώση επίσης, πάνω από 7% παρουσιάζουν και οι οικογένειες που έχουν στην κατοχή τους δύο ή περισσότερα αυτοκίνητα και αυτό μας οδηγεί στην σκέψη ότι κάποιες από αυτές μετακινήθηκαν στην προηγούμενη κατηγορία, δηλαδή στην χρήση ενός μόνο αυτοκινήτου και σίγουρα κάποιοι από αυτούς θα αναγκάστηκαν να παραχωρήσουν και τα 2 οχήματά τους.

Στην συνέχεια δίνονται τα στατιστικά στοιχεία για την στέγαση και συγκεκριμένα για την κατοχή ξεχωριστού δωματίου για το παιδί σε οικογένειες που ο πατέρας δεν εργάζεται (πίνακας 3.14).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.14				
ΔΙΚΟ ΤΟΥ ΔΩΜΑΤΙΟ	2010		2014	
	n	%	N	%
ΝΑΙ	78	30,7	189	39
ΌΧΙ	176	69,3	295	61
ΣΥΝΟΛΟ	254	100	484	100

$\chi^2 = 5$ με β.ε.=1

$p=0.025$

Εδώ οι διαφορές είναι πιο ευδιάκριτες και βλέπουμε ότι ένα αξιοσέβαστο ποσοστό της τάξεως του 7,4% πιθανότατα μετακόμισε σε μικρότερο σπίτι, ή μοιράζεται το δωμάτιο του με κάποιο άλλο μέλος της οικογένειας και πιο πιθανά κάποιο αδελφό/αδελφή.

Στους πίνακες που ακολουθούν θα παρατηρήσουμε τι συμβαίνει με τις οικογενειακές διακοπές και στα δύο έτη όταν ο πατέρας του σπιτιού δεν εργάζεται (πίνακας 3.15).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.15				
ΔΙΑΚΟΠΕΣ	2010		2014	
	n	%	N	%
0	46	18	341	70
1	89	34,9	82	16,8
2	59	23,1	43	8,8
2+	61	23,9	21	4,3
ΣΥΝΟΛΟ	255	100	487	100

$\chi^2 = 194$ με β.ε.=3

$p<0.001$

Όπως είδαμε και παραπάνω και όπως δείχνουν και αυτοί οι πίνακες, οι οικογενειακές διακοπές είναι αυτές που δέχονται το μεγαλύτερο πλήγμα μέσα στην τετραετία και ιδιαίτερα όταν ο πατέρας είναι άνεργος οι διαφορές είναι αξιοσημείωτες. Πιο συγκεκριμένα το 2010 οι οικογένειες που ο πατέρας δεν εργάζεται, στερούνται πλήρως τις

οικογενειακές διακοπές σε ποσοστό 17,6%. Το 2014, το ποσοστό αυτό εκτινάσσεται στο 69,3% σημειώνονται αύξηση 51 ποσοστιαίων μονάδων. Οι οικογένειες που απολαμβάνουν έστω μια φορά οικογενειακές διακοπές μειώνονται από το 2010 στο 2014 κατά 17,4% ενώ στις επόμενες κατηγορίες οι διαφορές είναι ακόμα πιο εντυπωσιακές. Ακριβέστερα, από το 2010 παρατηρείται στο 2014 μείωση 13,9% στις οικογένειες που πραγματοποιούν οικογενειακές διακοπές δύο φορές τον χρόνο με το ποσοστό να διαμορφώνεται στο μονοψήφιο 8,7%. Τέλος οι πλέον προνομιούχες οικογένειες που καταφέρνουν να πραγματοποιήσουν οικογενειακές διακοπές τρεις ή περισσότερες φορές οικογενειακές διακοπές κατρακυλάει το 2014 στο 4.3% έχοντας διαφορά 19 ποσοστιαίων μονάδων από το 2010 όταν το ποσοστό διαμορφωνόταν στο 23,4%.

Εν συνεχεία θα δούμε τις τάσεις μεταξύ 2010 και 2014 σχετικά με την κατοχή ενός ή περισσοτέρων ηλεκτρονικών υπολογιστών για τις οικογένειες που ο μπαμπάς δεν εργάζεται (πίνακας 3.16).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.16				
ΑΡΙΘΜΟΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ	2010		2014	
	η	%	N	%
0	30	11,7	25	5,1
1	123	48	171	35
2	71	27,7	181	37,1
2+	32	12,5	111	22,7
ΣΥΝΟΛΟ	256	100	488	100

$\chi^2 = 30.6$ με β.ε.=3

$p < 0.001$

Όπως είδαμε και προηγούμενα, οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές είναι ένα εργαλείο που η αγορά του δεν θίχτηκε μέσα στην τετραετία. Μάλιστα ακόμα και στην προκειμένη περίπτωση που τα ποσοστά μιλάνε για οικογένειες που ο πατέρας δεν έχει κάποια δουλειά τα ποσοστά της όλο και μεγαλύτερης χρήσης ηλεκτρονικού υπολογιστή αυξάνονται. Ενώ στο 2010 παρατηρούμε ότι πλειοψηφική τάση είναι τα νοικοκυριά με ένα μόνο ηλεκτρονικό υπολογιστή (47,1%), το 2014 πλειοψηφούν τα νοικοκυριά με δύο ηλεκτρονικούς υπολογιστές (36,8%) ενώ σημειώνεται άνοδος κατά 10.3 ποσοστιαίες μονάδες στα νοικοκυριά με περισσότερους από 2 υπολογιστές. Επίσης πολύ χαμηλά (5,1%) διαμορφώνεται και το ποσοστό των νοικοκυριών που δεν έχουν στην κατοχή τους ούτε ένα υπολογιστή.

Τέλος θα δούμε παρακάτω το πόσο ευκατάστατο είναι ένα νοικοκυριό συγκριτικά από το 2010 στο 2014 και πάλι στις οικογένειες που ο πατέρας δεν έχει δουλειά (πίνακας 3.19).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.17				
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ	2010		2014	
	n	%	N	%
ΠΟΛΥ ΚΑΛΗ	37	14,7	35	7,1
ΑΡΚΕΤΑ ΚΑΛΗ	88	35,1	114	23,3
ΜΕΣΑΙΑ	84	33,5	194	39,6
ΟΧΙ ΠΟΛΥ ΚΑΛΗ	35	13,9	112	22,9
ΚΑΘΟΛΥ ΚΑΛΗ	7	2,8	35	7,1
ΣΥΝΟΛΟ	251	100	490	100

$\chi^2 = 32$ με β.ε.=4
 $p < 0.001$

Είναι χαρακτηριστικό από τα στοιχεία του πίνακα πως και στις δύο χρονιές που μελετώνται η πλειοψηφία απαντά πως βρίσκεται σε μέτρια επίπεδα, τόσο το 2010 όσο και το 2014, βλέπουμε ότι η απάντηση που συγκεντρώνει τα μεγαλύτερα ποσοστά είναι αυτή της κλίμακας 3, δηλαδή average. Κατά τα άλλα οι απαντήσεις της υψηλότερης κλίμακας μειώνονται στο μισό από το 2010 στο 2014. Η μείωση στις απαντήσεις τις δεύτερης κλίμακας μειώνονται κατά 10%, ενώ αυξάνονται κατά 9,4% το ποσοστό εκείνων που απαντούν ότι δεν βρίσκονται σε τόσο καλή κατάσταση. Τέλος 4,5% είναι η αύξηση του ποσοστού εκείνων που απαντούν ότι δεν βρίσκονται σε καθόλου καλή κατάσταση. Συμπερασματικά αν το βλέπαμε σχηματικά θα μπορούσαμε να διακρίνουμε μια μετατόπιση των απαντήσεων στα 2 έτη από τις δύο πρώτες βαθμίδες της κλίμακας το 2010 στις δύο τελευταίες, με την Τρίτη που είναι και η πλειοψηφούσα να ενισχύεται κάτι δείχνει πως η πραγματικότητα για τις οικογένειες που ο πατέρας δεν έχει κάποια απασχόληση στο 2014, έγινε πιο δύσκολη.

Το επόμενο βήμα της έρευνας ήταν να εφαρμόσουμε το ίδιο φίλτρο και για την εργασία της μητέρας έτσι ώστε να μπορέσουμε να δούμε τι συμβαίνει στις οικογένειες που η μητέρα δεν εργάζεται χρησιμοποιώντας τις ίδιες ερωτήσεις που αξιολογήσαμε ως σημαντικές για την κοινωνικοοικονομική κατάσταση και πως αυτή έχει μεταβληθεί από το 2010 στο 2014. Σκοπός είναι στο τέλος να μπορέσουμε να εξάγουμε συμπεράσματα για τις

οικογένειες που εργάζεται μόνο ο ένας από τους δύο και πόσο μεγάλες είναι οι διαφορές κατά περίπτωση, όταν δηλαδή η ανεργία πλήττει είτε τον πατέρα είτε την μητέρα.

Filter: Άνεργη μητέρα

Παραθέτουμε λοιπόν παρακάτω τα στατιστικά στοιχεία που μας εξηγούν για ποιο λόγο βρίσκονται οι άνεργες μητέρες στο σπίτι (πίνακας 3.18).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.18				
ΑΝΕΡΓΗ ΜΗΤΕΡΑ	2010		2014	
	n	%	N	%
Άρρωστη/Συνταξιούχος/Σπουδάζει	81	6,2	104	8
Αναζητά εργασία	225	17,1	322	24,8
Άλλο	880	67,1	768	59,1
Δε γνωρίζω	126	9,6	106	8,2
ΣΥΝΟΛΟ	1312	100	1300	100

$\chi^2 = 29.3$ με β.ε.=3
 $p < 0.001$

Παρατηρούμε πως για τις μητέρες εκείνες που έμεναν από το 2010 στο σπίτι λόγω ασθένειας ή συνταξιοδότησης, υπάρχει μια μικρή μόνο άνοδος της τάξεως του 2,1%. Έπειτα βλέπουμε μια σημαντική αύξηση 8,3 ποσοστιαίων μονάδων για τις απαντήσεις που αφορούν την παραμονή στο σπίτι λόγω αναζήτησης κάποιας εργασίας και σε συνδυασμό με την μείωση των απαντήσεων που αφορούν την παραμονή στο σπίτι της μητέρας για λόγους οικιακών εργασιών, ίσως είναι πιθανό πολλές από τις μητέρες που το 2010 ασχολούνταν με τα του σπιτιού να αναγκάστηκαν να αναζητήσουν μια εργασία για να συμβάλουν στα έξοδα του σπιτιού. Φυσικά στην αύξηση του εν λόγω ποσοστού συμβάλλει και η αύξηση της ανεργίας στις μητέρες.

Παρακάτω όπως θα δούμε παρουσιάζονται οι πίνακες που σχετίζονται με την ιδιοκτησία αυτοκινήτου στα σπίτια που μόνο ο πατέρας εργάζεται, ενώ η μητέρα παραμένει χωρίς εργασία (πίνακας 3.19).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.19				
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ	2010		2014	
	n	%	N	%
0	133	9,1	256	18,7
1	630	43,2	569	41,5
2+	695	47,7	546	39,8
ΣΥΝΟΛΟ	1458	100	1371	100

$\chi^2 = 57$ με β.ε.=2

$p < 0.001$

Εξετάζοντας τα στοιχεία που μας δίνονται από τους πίνακες βλέπουμε μια τάση μετακίνησης από την τελευταία βαθμίδα της κλίμακας προς τα πάνω. Αναλυτικότερα μπορούμε να δούμε μια πτώση της τάξεως του 7% στα νοικοκυριά που κατέχουν δύο ή περισσότερα αυτοκίνητα. Είναι λοιπόν πιθανό αυτές οι οικογένειες να κατάφεραν να κρατήσουν μόνο το ένα αυτοκίνητο μετά την απώλεια της εργασίας της μητέρας το 2014 και να μετακινήθηκαν στην αμέσως προηγούμενη βαθμίδα των οικογενειών που κατέχουν πλέον μόνο ένα αυτοκίνητο διαμορφώνοντας έτσι για το 2014 ένα ποσοστό σχεδόν ίσο με εκείνο του 2010. Από την άλλη το ποσοστό των πλήρως αρνητικών απαντήσεων σχεδόν διπλασιάζεται φτάνοντας για το 2014 στο 18,6%. Εδώ υπάρχουν πολλές πιθανότητες οικογένειες οι οποίες είχαν μόνο ένα αυτοκίνητο να αναγκάστηκαν να το αποχωριστούν και να μετακινηθούν στην πλήρως αρνητική απάντηση της ερώτησης.

Συνεχίζοντας θα εξετάσουμε την τάση από το 2010 στο 2014 που αφορά στην ύπαρξη ξεχωριστού δωματίου για το παιδί μέσα σε ένα σπίτι όταν η μητέρα δεν έχει κάποια απασχόληση (πίνακας 3.20).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.20				
ΔΙΚΟ ΤΟΥ ΔΩΜΑΤΙΟ	2010		2014	
	n	%	N	%
ΌΧΙ	441	30,1	520	38
ΝΑΙ	1024	69,9	849	62
ΣΥΝΟΛΟ	1465	100	1369	100

$\chi^2 = 20$ με β.ε.=1

$p < 0.001$

Από τα στοιχεία του πίνακα συμπεραίνουμε ότι τόσο στο 2010 όσο και στο 2014 κυριαρχούν οι οικογένειες όπου τα παιδιά έχουν δικό τους ξεχωριστό δωμάτιο στις οικογένειες που η μητέρα παραμένει χωρίς εργασία όμως παρατηρούμε πως το 2014 μειώνεται κατά 15.2% η ψαλίδα ανάμεσα στις δύο απαντήσεις κάτι που σημαίνει πιθανότατα να υπήρχαν κάποιες οικογένειες οι οποίες να μετακόμισαν σε μικρότερο σπίτι ή κάποιες άλλες να έχουν ένα δωμάτιο και για τα δύο παιδιά ή ακόμα και το παιδί να μενει στο ίδιο δωμάτιο με τους γονείς.

Συνεχίζοντας την μελέτη θα δούμε τις επιπτώσεις στις οικογενειακές διακοπές όταν στην οικογένεια η μητέρα δεν εργάζεται μεταξύ του 2010 και 2014 (πίνακας 3.21)

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.21				
ΔΙΑΚΟΠΕΣ	2010		2014	
	n	%	N	%
0	176	12	917	66,9
1	458	31,3	263	19,2
2	457	31,2	117	8,5
2+	373	25,5	74	5,4
ΣΥΝΟΛΟ	1464	100	1371	100

$\chi^2 = 954$ με β.ε.=3
 $p < 0.001$

Εδώ παρατηρούμε σπουδαίες αλλαγές στις απαντήσεις των συμμετεχόντων αφού από το 2010 στο 2014 τα πράγματα αλλάζουν άρδην. Το 2014, η συντριπτική πλειοψηφία των οικογενειών όπου η μητέρα δεν εργάζεται, δεν έχουν το προνόμιο των οικογενειακών διακοπών (66,5%). Επίσης πτώση 11,6% παρουσιάζουν οι οικογένειες που κάνουν μόνο μια φορά διακοπές το χρόνο ενώ για τις οικογένειες που πραγματοποιούν διακοπές 2 φορές το χρόνο η πτώση είναι στο 22%. Τέλος σημαντική επίσης είναι και η πτώση κατά 20% των οικογενειών που πραγματοποιούν διακοπές τρεις φορές το χρόνο.

Ακολουθούν πίνακες που μας δίνουν στοιχεία για την κατοχή ηλεκτρονικών υπολογιστών σε ένα σπίτι όταν η μητέρα δεν έχει εισόδημα από κάποια εργασία (πίνακας 3.22).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.22				
ΑΡΙΘΜΟΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ	2010		2014	
	N	%	N	%
0	122	8,3	55	4
1	716	48,9	428	31,2
2	421	28,8	498	36,3
2+	205	14	391	28,5
ΣΥΝΟΛΟ	1464	100	1372	100

$\chi^2 = 160$ με β.ε.=3

$p < 0.001$

Το μοτίβο που είδαμε στις προηγούμενες περιπτώσεις με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές επαναλαμβάνεται και εδώ. Ο ηλεκτρονικός υπολογιστής θεωρείται πλέον, απαραίτητος σε κάθε σπίτι και η οικονομική κρίση ή η απώλεια θέσης εργασίας ενός εκ των δύο γονέων δεν φαίνεται να το επηρεάζει. Στην προκειμένη περίπτωση που παρατηρούμε οικογένειες όπου η μητέρα είναι χωρίς δουλειά, το 2014 πλειοψηφούν τα σπίτια με δύο τουλάχιστον ηλεκτρονικούς υπολογιστές, ενώ μειώνονται κατά 17% τα νοικοκυριά με ένα μόνο υπολογιστή. Τέλος αύξηση 14.7% παρουσιάζουν και τα νοικοκυριά με περισσότερους από δύο ηλεκτρονικούς υπολογιστές.

Για το τέλος ακολουθούν οι πίνακες συγκριτικά για τα δύο έτη, που δίνουν στοιχεία για το πόσο ευκατάστατη είναι μια οικογένεια με βάση την γνωστή από τα προηγούμενα παραδείγματα πενταβάθμια κλίμακα (πίνακας 3.22).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.23				
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ	2010		2014	
	N	%	N	%
ΠΟΛΥ ΚΑΛΗ	343	23,6	168	12,3
ΑΡΚΕΤΑ ΚΑΛΗ	614	42,2	443	32,5
ΜΕΣΑΙΑ	366	25,2	513	37,6
ΟΧΙ ΠΟΛΥ ΚΑΛΗ	116	8	200	14,7
ΚΑΘΟΥΛΥ ΚΑΛΗ	15	1	41	3
ΣΥΝΟΛΟ	1454	100	1365	100

$\chi^2 = 144$ με β.ε.=4

$p < 0.001$

Τα στοιχεία που μας δίνει ο πίνακας ακολουθούν τις τάσεις που είδαμε όταν σε ένα σπίτι ο πατέρας δεν έχει εργασία. Υπάρχει μια σαφής μετατόπιση των απαντήσεων προς τις χαμηλότερες βαθμίδες της κλίμακας και μια υψηλότερη συγκέντρωση στο μέσο της, για το 2014. Μπορούμε να δούμε ότι σχεδόν διπλασιάζεται το ποσοστό που τοποθετεί την κατάσταση της οικογένειας μια βαθμίδα κάτω του μετρίου (not very well off) ενώ υπάρχει πτώση 10,8 ποσοστιαίων μονάδων για την πρώτη βαθμίδα της κλίμακας από το 2010 στο 2014.

Στην συνέχεια μέσω της έρευνας έγινε προσπάθεια να προσεγγιστεί μια κατάσταση η οποία μπορεί μεν να φαίνεται ακραία αλλά υπάρχει σαφέστατα και σε μεγάλο βαθμό στην ελληνική κοινωνία. Επιλέξαμε να φιλτράρουμε τα δεδομένα με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε και η μητέρα και ο πατέρας να μην έχουν κάποια απασχόληση και ελέγξαμε ξανά τις ίδιες ερωτήσεις με παραπάνω έτσι να μπορούμε να ελέγξουμε τα αποτελέσματα συγκριτικά. Παρακάτω ακολουθούν οι πίνακες με τα στατιστικά στοιχεία ξεκινώντας από την ιδιοκτησία αυτοκινήτου.

Filter: Άνεργοι και οι δύο γονείς.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.24				
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ	2010		2014	
	n	%	N	%
0	13	15,9	34	20,1
1	42	51,2	101	59,8
2+	27	32,9	34	20,1
ΣΥΝΟΛΟ	82	100	169	100

$\chi^2 = 5$ με β.ε.=2

p=0.083

Παρατηρεί κανείς ότι μεταξύ των δύο ετών υπάρχει μια σαφής μετατόπιση από όλο και περισσότερες οικογένειες στην χρήση ενός και μόνο αυτοκινήτου. Ραγδαία είναι η μείωση στις οικογένειες με δύο περισσότερα αυτοκίνητα με την διαφορά να διαμορφώνεται στις 11 ποσοστιαίες μονάδες από το 2010 ενώ ενισχύεται κατά 5,1% το ποσοστό των πλήρως αρνητικών απαντήσεων (πίνακας 3.24).

Ακολουθεί ο πίνακας που δείχνουν τις τάσεις μεταξύ 2010 και 2014 για την ύπαρξη ξεχωριστού δωματίου για το παιδί μέσα στο σπίτι όταν στην οικογένεια οι γονείς δεν εργάζονται (πίνακας 3.25).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.25				
ΔΙΚΟ ΤΟΥ ΔΩΜΑΤΙΟ	2010		2014	
	n	%	N	%
ΌΧΙ	19	22,9	53	31,7
ΝΑΙ	64	77,1	114	68,3
ΣΥΝΟΛΟ	83	100	167	100

$\chi^2 = 2$ με β.ε.=1

$p=0.146$

Στην περίπτωση αυτή δεν βλέπουμε να αλλάζει στην ουσία η όλη κατάσταση αφού τα περισσότερα παιδιά διαθέτουν δικό τους ξεχωριστό δωμάτιο τόσο το 2010 όσο και το 2014. Βέβαια είναι εξίσου σαφές πως υπάρχει και μια αύξηση 10 ποσοστιαίων μονάδων στις περιπτώσεις όπου τα παιδιά μοιράζονται το δωμάτιο με κάποιο άλλο μέλος της οικογένειας όμως αυτό είναι κάτι πολύ φυσιολογικό αν σκεφτούμε την μείωση των εισοδημάτων που επέρχεται σε ένα νοικοκυριό όταν και οι δύο γονείς δεν έχουν εργασία. Εδώ πρέπει να τονίσουμε ότι από το στατιστικό κριτήριο χ^2 το οποίο χρησιμοποιήσαμε παρατηρούμε ότι $p=0,146$ άρα δεν είναι στατιστικά σημαντική η διαφορά ανάμεσα στα δύο έτη.

Στο παρακάτω πίνακα περιέχονται τα στατιστικά στοιχεία που αφορούν την πραγματοποίηση οικογενειακών διακοπών στις οικογένειες όπου τόσο η μητέρα όσο και ο πατέρας είναι άνεργοι (πίνακας 3.26).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.26				
ΔΙΑΚΟΠΕΣ	2010		2014	
	n	%	N	%
0	11	13,3	123	72,8
1	27	32,5	23	13,6
2	21	25,3	15	8,9
2+	24	28,9	8	4,7
ΣΥΝΟΛΟ	83	100	169	100

$\chi^2 = 83$ με β.ε.=3

$p<0.001$

Με βάση τα στοιχεία από το παραπάνω πίνακα βλέπουμε την χαοτική διαφορά που υπάρχει μεταξύ των δύο ετών που μελετάει η έρευνα. Βλέπουμε ότι το 2010 ακόμα κι οι οικογένειες με δύο άνεργους γονείς κατάφεραν έστω μια φορά το χρόνο, οι περισσότερες να προγραμματίζουν οικογενειακές διακοπές σε ποσοστό 31%. Με υψηλά ποσοστά βέβαια εμφανίζονται και οι απαντήσεις που δηλώνουν πως δύο φορές το χρόνο η οικογένεια πραγματοποιεί διακοπές (24,1%), όπως επίσης και εκείνες που καταφέρνουν τρεις φορές το χρόνο να προγραμματίσουν κάποια οικογενειακή απόδραση (27,6%). Η εικόνα αυτή βέβαια καταρρίπτεται στο 2014 όπου όπως δείχνουν οι απαντήσεις, η συντριπτική πλειοψηφία 72,4% δεν έχει την δυνατότητα ούτε μια φορά να κάνει διακοπές. Ακολούθως πολύ μικρό ποσοστό καταφέρνει πλέον να πάει μια ή δύο φορές διακοπές σε ποσοστό 13,5% και 8,8% αντίστοιχα. Τέλος μόνο ένα 4,7% καταφέρνει το 2014 ενώ και οι δύο γονείς δεν έχουν εργασία να κάνει πάνω απ τρεις φορές το χρόνο οικογενειακές διακοπές.

Αυτή τη φορά θα δούμε το πίνακα που αφορά την κατοχή των ηλεκτρονικών υπολογιστών σε οικογένειες που όπως είπαμε και η μητέρα αλλά και ο πατέρας παραμένουν χωρίς εργασία (πίνακας 3.27).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.27				
ΔΕΝ ΕΧΕΙ PC	2010		2014	
	n	%	N	%
0	12	14,5	15	8,9
1	44	53	55	32,5
2	18	21,7	67	39,6
2+	9	10,8	32	18,9
ΣΥΝΟΛΟ	83	100	169	100

$\chi^2 = 15$ με β.ε.=3
 $p < 0.001$

Όπως βλέπουμε και στις περιπτώσεις όπου και οι δύο γονείς είναι άνεργοι, οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές αυξάνονται στα σπίτια το 2014 (πίνακας 3.27). Πρόκειται για μια τάση που συναντήσαμε σε όλα τα προηγούμενα φίλτρα που χρησιμοποιήσαμε και επιβεβαιώνεται και εδώ. Το 2010 τα περισσότερα σπίτια σε ποσοστό 50,6% διαθέτουν ένα

ηλεκτρονικό υπολογιστή ενώ το 2014 η πλειοψηφία μετατίθεται στα νοικοκυριά με δύο υπολογιστές με ποσοστό 39,4%. Αυξάνονται επίσης κατά 8 μονάδες και τα νοικοκυριά με περισσότερους από 2 υπολογιστές.

Επόμενο βήμα της έρευνας ήταν να χρησιμοποιήσουμε άλλο ένα φίλτρο που αφορούσε αυτή τη φορά πόσο ευκατάστατη είναι μια οικογένεια. Έτσι λοιπόν εφαρμόσαμε φίλτρο στην μεταβλητή family well Off έτσι ώστε να συμπεριλάβουμε στα αποτελέσματα μόνο τις δύο πρώτες και υψηλότερες κατηγορίες. Οι ερωτήσεις που επιλέχθηκαν προς μελέτη είναι οι ίδιες που επιλέχθηκαν και στα προηγούμενα φίλτρα για να έχουμε το ίδιο μέτρο σύγκρισης.

Filter: Χαρακτηρισμός κατάστασης νοικοκυριού κάτω του μεσαίου

Όπως κάθε φορά έτσι και τώρα πρώτα θα δούμε τον πίνακα με την κατάσταση ιδιοκτησίας αυτοκινήτου από οικογένειες που τοποθετούνται στις χαμηλές βαθμίδες της κλίμακας well off (πίνακας 3.28).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.28				
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΟ	2010		2014	
	n	%	N	%
0	63	15,5	140	23,6
1	216	53,2	291	49,2
2+	127	31,3	161	27,2
ΣΥΝΟΛΟ	406	100	592	100

$\chi^2 = 10$ με β.ε.=2
 $p = 0.007$

Είναι εμφανές ότι στις χαμηλότερες βαθμίδες της κλίμακας οι διαφορές ανάμεσα στο 2010 και το 2014 είναι αισθητές (πίνακας 3.28). Παρ'ότι η πλειοψηφία των οικογενειών

παραμένει στην κατοχή ενός αυτοκινήτου, το ποσοστό μειώνεται κατά 4,2% ενώ οι πλήρως αρνητικές απαντήσεις, ότι δηλαδή η οικογένεια δεν διαθέτει ούτε ένα αυτοκίνητο αυξάνονται κατά 8 μονάδες το 2014. Από την άλλη οι οικογένειες που έχουν στην κατοχή τους περισσότερο από 2 αυτοκίνητα συγκρατούν ένα 27,1% το 2014, ποσοστό που υστερεί κατά 4,1 μονάδες από το 2010.

Ο πίνακας που θα ακολουθήσει αφορά την ύπαρξη ξεχωριστού δωματίου για τα παιδιά στο σπίτι των οικογενειών που κατατάσσονται στις δύο τελευταίες κατηγορίες του family well off (πίνακας 3.29).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.29				
ΔΙΚΟ ΤΟΥ ΔΩΜΑΤΙΟ	2010		2014	
	n	%	N	%
ΌΧΙ	155	38,2	251	42,5
ΝΑΙ	251	61,8	339	57,5
ΣΥΝΟΛΟ	406	100	590	100

$\chi^2 = 1.9$ με β.ε.=1
 $p = 0.168$

Στην εν λόγω ερώτηση, παρατηρούμε ότι και το 2010 όπως και το 2014, τα περισσότερα σπίτια διαθέτουν ξεχωριστό δωμάτιο για τα παιδιά. Βέβαια τα ποσοστά παρουσιάζουν σημαντικές ανακατατάξεις αφού το 2010 το ποσοστό των σπιτιών που δεν διαθέτουν ξεχωριστό δωμάτιο για τα παιδιά είναι στο 38,1%, ενώ στο 2014 υπάρχει μια αύξηση της τάξης του 4,1% και διαμορφώνεται στο 42,2% όμως το στατιστικό κριτήριο χ^2 το οποίο χρησιμοποιήσαμε μας δίνει ότι $p = 0,168$ άρα δεν είναι στατιστικά σημαντική η διαφορά ανάμεσα στα δύο έτη.. Άρα λοιπόν θα μπορούσαμε να πούμε πως η διαπίστωση ότι τα χαμηλότερα οικονομικά στρώματα κάνουν μεγάλες αλλαγές στην καθημερινότητά του για να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν όπου θα μπορούσε να επηρεάζει άμεσα τα παιδιά και τον τρόπο με τον οποίο μεγαλώνουν μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον είναι κάτι το οποίο δε μπορούμε να το επιβεβαιώσουμε μετά το στατιστικό έλεγχο τον οποίο κάναμε.

Στην συνέχεια παρατίθενται οι πίνακες που αφορούν τις οικογενειακές διακοπές όταν το επίπεδο για το well off μιας οικογένειας είναι στις δύο χαμηλότερες βαθμίδες της κλίμακας (πίνακας 3.30).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.30				
ΔΙΑΚΟΠΕΣ	2010		2014	
	n	%	N	%
0	124	30,5	450	76
1	143	35,2	89	15
2	76	18,7	34	5,7
2+	63	15,5	19	3,2
ΣΥΝΟΛΟ	406	100	592	100

$\chi^2 = 210$ με β.ε.=3

$p < 0.001$

Ακόμα μια φορά επιβεβαιώνεται αυτό που είδαμε και παραπάνω σε άλλα παραδείγματα, ότι δηλαδή οι οικογενειακές διακοπές το 2014, είναι για τις οικογένειες που δηλώνουν ότι βρίσκονται στα χαμηλότερα επίπεδα της κλίμακας ένα είδος πολυτελείας, κάτι που θεωρείται πολύ λογικό όταν μια οικογένεια αντιμετωπίζει τόσο μεγάλες οικονομικές δυσκολίες το πρώτο πράγμα από το οποίο θα προσπαθήσει να περικόψει έτσι ώστε να εξοικονομήσει χρήματα, είναι η ψυχαγωγία του. Σε ποσοστό 75,6%, για το 2014 οι οικογένειες δεν πραγματοποιούν διακοπές ούτε μια φορά, την ίδια στιγμή που το ποσοστό αυτό το 2010 ήταν στο 30,5%. Σημαντική μείωση και για τις υπόλοιπες πιθανές απαντήσεις, αφού βλέπουμε να μειώνονται σημαντικά τόσο οικογένειες που πραγματοποιούν διακοπές μια φορά το χρόνο όσο και αυτές που εξορμούν δύο ή περισσότερες από δύο φορές με ποσοστά 15, 5,7 και 3,2% αντιστοίχως.

Στην συνέχεια θα παρουσιάσουμε το πίνακα ο οποίος εμφανίζει τα στοιχεία για την κατοχή ηλεκτρονικού υπολογιστή στο σπίτι των πιο οικονομικά αδύνατων οικογενειών (πίνακας 3.31).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.31				
ΔΕΝ ΕΧΕΙ PC	2010		2014	
	n	%	N	%
0	52	12,8	29	4,9
1	193	47,5	233	39,4
2	111	27,3	208	35,1
2+	50	12,3	122	20,6
ΣΥΝΟΛΟ	406	100	592	100

$\chi^2 = 37$ με β.ε.=3

$p < 0.001$

Και εδώ με βάση τα δοθέντα στοιχεία από τον πίνακα η εικόνα για την χρήση των υπολογιστών δεν μεταβάλλεται από τα προηγούμενα παραδείγματα που είδαμε και επισημάναμε την επέκταση της κατοχής του πέραν του ενός ακόμα και σε δύσκολες οικονομικές συνθήκες και ακόμα και στις οικογένειες που δηλώνουν ότι τα βγάζουν δύσκολα πέρα. Αυτό όμως το οποίο μεταβάλλεται και έχει αξία να αναφερθεί είναι τα ποσοστά από το 2010 στο 2014, καθώς παρατηρούμε σημαντικές αυξήσεις στα σπίτια που διαθέτουν δύο ή περισσότερους από δύο υπολογιστές 35% και 20,5% αντίστοιχα ενώ στις άλλες δύο κατηγορίες που δηλώνουν είτε την παντελή έλλειψη ηλεκτρονικού υπολογιστή είτε την ύπαρξη ενός μόνο μέσα στο σπίτι, οι μειώσεις είναι αισθητές με την δεύτερη πάντως να καταφέρνει να κρατά την μερίδα του λέοντος.

Αποτελέσματα οικονομικής κρίσης

Η έρευνα το 2014 αποφάσισε να ασχοληθεί αναλυτικότερα με τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης προσθέτοντας συγκεκριμένες ερωτήσεις στους συμμετέχοντες με πιθανά προβλήματα που ίσως προκάλεσε η οικονομική κρίση στις οικογένειες (Πίνακες 3.32 – 3.41). Τα προβλήματα στα οποία δίνουμε ιδιαίτερη έμφαση έχουν να κάνουν με τα εξής: Πρώτα απ'όλα με το αν οι οικογένειες μετακόμισαν σε κάποιο μικρότερο σπίτι ή σε άλλη περιοχή λόγω του γεγονότος ότι δεν μπορούσαν να αντέξουν το κόστος διαβίωσης. Στην συνέχεια διατυπώνεται ερώτηση σχετικά και πάλι με την στέγαση αλλά αυτή τη φορά με το αν κάποια οικογένεια μετακόμισε σε συγγενικό σπίτι (πατρικό ή άλλο) λόγω του ότι δεν μπορούσε να αντέξει καθόλου την επιβάρυνση ενός ενοικίου. Έπειτα οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν αν η οικονομική κρίση τους ανάγκασε να μεταφερθούν τα παιδιά σε κάποιο άλλο σχολείο όπως επίσης και με το αν τα παιδιά αναγκάστηκαν να σταματήσουν τα ιδιαίτερα ή φροντιστηριακά μαθήματά τους. Ακολουθώς υπάρχει ερώτηση με το αν σταμάτησαν οι διακοπές και τα ταξίδια λόγω της οικονομικής κρίσης. Πολύ σημαντικές για την έρευνα είναι οι ερωτήσεις που ασχολήθηκαν με το αν η οικογένεια αντιμετώπισε δυσκολία στο να αγοράσει φαγητό και με το αν στην οικογένεια δημιουργήθηκαν εντάσεις. Τέλος, υπήρξε και συμπληρωματική ερώτηση αν η οικονομική κρίση δημιούργησε κάποιο άλλο πρόβλημα εντός της οικογένειας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.32		
Ο ΠΑΤΕΡΑΣ ΕΜΕΙΝΕ ΑΝΕΡΓΟΣ	n	%
ΌΧΙ	3524	87,5
ΝΑΙ	503	12,5
ΣΥΝΟΛΟ	4027	100

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.33		
Η ΜΗΤΕΡΑ ΕΜΕΙΝΕ ΑΝΕΡΓΗ	n	%
ΌΧΙ	3543	88,2
ΝΑΙ	475	11,8
ΣΥΝΟΛΟ	4018	100

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.34		
ΜΕΤΑΚΟΜΙΣΑΝ ΣΕ ΜΙΚΡΟΤΕΡΟ ΣΠΙΤΙ Η ΣΕ ΆΛΛΗ ΠΕΡΙΟΧΗ	n	%
ΌΧΙ	3770	93,5
ΝΑΙ	264	6,5
ΣΥΝΟΛΟ	4034	100

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.35		
ΜΕΤΑΚΟΜΙΣΗ ΣΕ ΣΥΓΓΕΝΙΚΟ ΣΠΙΤΙ	n	%
ΟΧΙ	3925	97,4
ΝΑΙ	106	2,6
ΣΥΝΟΛΟ	4031	100

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.36		
ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗ ΣΕ ΝέΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	n	%
ΌΧΙ	3908	96,9
ΝΑΙ	124	3,1
ΣΥΝΟΛΟ	4032	100

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.37		
ΣΤΑΜΑΤΟΥΝ ΤΑ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ	n	%
ΌΧΙ	3608	89,5
ΝΑΙ	422	10,5
ΣΥΝΟΛΟ	4030	100

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.38		
ΔΕΝ ΠΑΝΕ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΔΙΑΚΟΠΕΣ	n	%
ΌΧΙ	2918	72,1
ΝΑΙ	1127	27,9
ΣΥΝΟΛΟ	4045	100

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.39		
ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΝΑ ΑΓΟΡΑΣΟΥΝ ΦΑΓΗΤΟ	n	%
ΌΧΙ	3808	94,6
ΝΑΙ	219	5,4
ΣΥΝΟΛΟ	4027	100

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.40		
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΕΝΤΑΣΕΙΣ	n	%
ΌΧΙ	2924	72,7
ΝΑΙ	1097	27,3
ΣΥΝΟΛΟ	4021	100

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.41		
ΑΛΛΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ	n	%
ΌΧΙ	3287	87,2
ΝΑΙ	482	12,8
ΣΥΝΟΛΟ	3769	100

Στη συνέχεια εφαρμόστηκε το φιλτράρισμα των αποτελεσμάτων όπως ακριβώς το είδαμε παραπάνω, με σκοπό να πάρουμε ξεχωριστά αποτελέσματα κατά περίπτωση για να αντιληφθούμε πως αντιμετώπισαν τα προβλήματα της οικονομικής κρίσης οι οικογένειες οι οποίες ήταν σε δυσκολότερη θέση. Τα φίλτρα που εφαρμόστηκαν ήταν τρία, οικογένειες με πατέρα άνεργο, οικογένειες με μητέρα άνεργη και οικογένειες αρκετά ευκατάστατες (πρώτες δύο βαθμίδες της πενταβάθμιας κλίμακας). Πρώτα θα δούμε τα αποτελέσματα για τις οικογένειες όπου ο πατέρας δεν εργάζεται.

Filter: Άνεργος πατέρας

Αρχικά παρατίθενται τα στοιχεία για την μετακόμιση σε μικρότερο σπίτι ή άλλη περιοχή (πίνακας 3.42).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.42		
ΜΕΤΑΚΟΜΙΣΗ ΣΕ ΜΙΚΡΟΤΕΡΟ ΣΠΙΤΙ Η ΣΕ ΆΛΛΗ ΠΕΡΙΟΧΗ	n	%
ΌΧΙ	432	90,8
ΝΑΙ	44	9,2
ΣΥΝΟΛΟ	476	100

Παρ' ότι είναι εμφανές ότι η συντριπτική πλειοψηφία δεν προχώρησε σε κάποια μετεγκατάσταση σε μικρότερο σπίτι ή άλλη περιοχή, το σχεδόν 9% που απαντάει θετικά δεν είναι μια αμελητέα ποσότητα. Οι οικογένειες αυτές πιθανότατα χρειάστηκε να αλλάξουν άρδην τον τρόπο ζωής τους και το κοινωνικό τους περιβάλλον για να μπορέσουν να επιβιώσουν.

Ο επόμενος πίνακας δίνει στοιχεία για την μετεγκατάσταση οικογενειών σε συγγενικά σπίτια λόγω κρίσης (πίνακας 3.43).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.43		
ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ ΣΕ ΣΥΓΓΕΝΙΚΑ ΣΠΙΤΙΑ	n	%
ΌΧΙ	461	96,6
ΝΑΙ	16	3,4
ΣΥΝΟΛΟ	477	100

Εδώ, δεδομένου ότι πρόκειται για μια περισσότερο έκτακτη κατάσταση, τα στοιχεία είναι πιο ενθαρρυντικά. Ένα μόλις 3,4% φαίνεται ότι μετακομίζει σε συγγενικό σπίτι λόγω της κρίσης αλλά ακόμη και αυτό χρίζει αξιολόγησης. Το να αποφασίσουν οι οικογένειες να μοιραστούν την οικογενειακή εστία με κάποιο συγγενή αποτελεί από μόνο του ένα αποσταθεροποιητικό παράγοντα για τα μέχρι στιγμής δεδομένα, όχι μόνο για την οικογένεια που φιλοξενείται αλλά και για εκείνη που φιλοξενεί.

Συνεχίζουμε με τα στοιχεία για την μετακίνηση των παιδιών σε άλλο σχολικό περιβάλλον (πίνακας 3.44).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.44		
ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΣΕ ΆΛΛΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	n	%
ΟΧΙ	461	96,6
ΝΑΙ	16	3,4
ΣΥΝΟΛΟ	477	100

Στην περίπτωση αυτή έχουμε πάλι ένα μικρό ποσοστό να μεταφέρεται σε άλλο σχολείο λόγω της οικονομικής κρίσης, όμως επειδή εδώ έχουμε να κάνουμε με παιδιά, η αξιολόγηση είναι λίγο διαφορετική. Πρώτα απ'όλα η οικογένεια μπορεί να έχει

περισσότερα από ένα παιδιά. Επίσης μιλώντας για παιδιά πρέπει να μας είναι δεδομένο στο μυαλό το πόσο δύσκολο είναι να προσαρμοστούν σε νέα σχολικά περιβάλλοντα και πόσο τους στοιχίζει αυτό μέχρι να γίνει ολοκληρωτικά μια τέτοια αλλαγή που δεν θα συνέβαινε αν δεν εμφανίζονταν τα δυσμενή αποτελέσματα της κρίσης.

Παρακάτω θα έχουμε την ευκαιρία να δούμε τα στοιχεία για το πόσες οικογένειες αναγκάστηκαν να σταματήσουν τα παιδιά τους από ιδιαίτερα ή φροντιστηριακά μαθήματα (3.45).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.45		
ΣΤΑΜΑΤΑΝΕ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ	n	%
ΌΧΙ	409	85,9
ΝΑΙ	67	14,1
ΣΥΝΟΛΟ	476	100

Και εδώ η ερώτηση έχει να κάνει με τον κοινωνικό μικρόκοσμο των παιδιών και πώς αυτός επηρεάστηκε από την κρίση. Το 14,1% αναγκάστηκε να σταματήσει τα εξωσχολικά μαθήματα που έκανε μέχρι πρότινος λόγω οικονομικής δυσκολίας των γονιών, και δη σε οικογένειες με πατέρα άνεργο όπως αυτές που μελετάμε εδώ. Αυτό σημαίνει ότι σε εποχές όπως οι σημερινές κάτι τέτοιο αυξάνει τις ανισότητες στο μαθησιακό περιβάλλον και δημιουργεί προβλήματα στα παιδιά τόσο ενδοσχολικά όσο και εξωσχολικά. Φυσικά χωρίς να παραλείπουμε τις περιπτώσεις ότι μια τέτοια εξέλιξη δημιουργεί κίνητρα σε πολλούς μαθητές και μάλιστα πολλές φορές τους καθιστά αριστούχους με το διάβασμα το οποίο οργανώνουν μόνοι τους, μια εξέλιξη τέτοια δημιουργεί στο παιδί μεγαλύτερο άγχος και ένα αίσθημα υστέρησης σε σχέση με τα υπόλοιπα παιδιά.

Ακολουθεί ο πίνακας για τις επιπτώσεις της κρίσης στις οικογενειακές διακοπές κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης (πίνακας 3.46).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.46		
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΔΙΑΚΟΠΕΣ	n	%
ΌΧΙ	270	56,5
ΝΑΙ	208	43,5
ΣΥΝΟΛΟ	478	100

Η οικονομική κρίση όπως φαίνεται έθιξε σε μεγάλο βαθμό τις οικογενειακές διακοπές με ότι αυτό μπορεί να σημαίνει για τον χρόνο που ξοδεύουν οι γονείς με τα

παιδιά και τις σχέσεις που αναπτύσσουν σε αυτές. 43,5% των οικογενειών κατήργησε τις οικογενειακές διακοπές όταν ο πατέρας δεν εργαζόταν. Πρόκειται βέβαια για ένα πολύ μεγάλο ποσοστό παρ'ότι δεν είναι πλειοψηφικό.

Στην συνέχεια θα δούμε ένα πολύ σημαντικό πίνακα που δίνει στοιχεία για τις οικογένειες που όταν ο πατέρας έμεινε χωρίς δουλειά αντιμετώπισαν δυσκολία στο να αγοράσουν φαγητό λόγω της οικονομικής κρίσης (πίνακας 3.47).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.47		
ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΣΤΟ ΝΑ ΑΓΟΡΑΣΤΕΙ ΦΑΓΗΤΟ	n	%
ΌΧΙ	409	85,9
ΝΑΙ	67	14,1
ΣΥΝΟΛΟ	476	100

Όπως βλέπουμε το 14,1% απαντά θετικά σε μια τέτοια ερώτηση. Ποσοστό πολύ σημαντικό αν αντιληφθούμε ότι πρόκειται για την τροφή, μια βασική ανάγκη όλων των ατόμων. Η κρίση δημιούργησε τέτοια προβλήματα με σημαντικές κοινωνικές προεκτάσεις σε ένα αρκετά μεγάλο μέρος του πληθυσμού, προβλήματα που εκφράστηκαν τόσο εκτός όσο και εκτός του σπιτιού. Στον επόμενο πίνακα θα δούμε στοιχεία που έδωσαν οι ερωτώμενοι σχετικά με το ά υπήρχαν εντάσεις στο σπίτι λόγω της κρίσης (πίνακας 3.48).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.48		
ΕΝΤΑΣΕΙΣ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ	n	%
ΟΧΙ	281	59
ΝΑΙ	195	41
ΣΥΝΟΛΟ	476	100

Ένα πάρα πολύ μεγάλο ποσοστό όπως φαίνεται (41%) δηλώνει πως υπήρξαν οικογενειακές εντάσεις. Αυτό το ποσοστό μας δίνει αρκετά στοιχεία για το κλίμα και το οικογενειακό περιβάλλον μέσα στο οποίο μεγαλώνουν παιδιά αλλά και στο τι χαρακτήρα διαμορφώνουν. Ο επόμενος πίνακας μας δίνει στοιχεία για το αν υπήρξε κάποιο άλλο πρόβλημα στην οικογένεια που προκλήθηκε από την οικονομική κρίση (πίνακας 3.49).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.49		
ΆΛΛΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ	n	%
ΌΧΙ	348	79,5
ΝΑΙ	90	20,5
ΣΥΝΟΛΟ	438	100

Βλέπουμε από τα στοιχεία του πίνακα ότι ένα 20,5% απαντά θετικά. Βέβαια δεν μπορούμε να προχωρήσουμε σε περαιτέρω αξιολόγηση καθώς δεν έχουμε αναλυτικότερα αυτό το ποσοστό τι προβλήματα εννοεί. Μπορούμε όμως να αντιληφθούμε ότι ίσως να πρόκειται για προβλήματα υγείας τα οποία δεν μπορούν πλέον να αντιμετωπισθούν λόγω οικονομικών προβλημάτων ή για προβλήματα στις σχέσεις των γονιών. Γενικότερα μας παραπέμπει σε μεγαλύτερης έκτασης προβλήματα από εκείνο της απλής έντασης που μελετήθηκε παραπάνω.

Στο σημείο αυτό θα παραθέσουμε τα ίδια ερωτήματα εφαρμόζοντας στην βάση δεδομένων μας, το φίλτρο για τις οικογένειες όπου η μητέρα έχει χάσει την δουλειά της.

Filter: Άνεργη μητέρα

Πρώτος δίνεται ο πίνακας που μας γνωστοποιεί τα στοιχεία για την μετεγκατάσταση της οικογένειας σε άλλη περιοχή ή μικρότερο σπίτι (πίνακας 3.50).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.50		
ΜΕΤΑΚΟΜΙΣΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΕ ΆΛΛΟ ΠΕΡΙΟΧΗ Η ΜΙΚΡΟΤΕΡΟ ΣΠΙΤΙ	n	%
ΟΧΙ	1263	93,4
ΝΑΙ	89	6,6
ΣΥΝΟΛΟ	1352	100

Βλέπουμε ότι και εδώ το ποσοστό που αναγκάζεται να μετακομίσει είναι επίσης μικρό και διαμορφώνεται στο 6,6%, μικρότερο από εκείνο που είδαμε στη προηγούμενη περίπτωση όπου ο πατέρας ήταν άνεργος. Παραμένει βέβαια ένα σημαντικό ποσοστό αν και μια πιθανή εξήγηση είναι ότι εφόσον πλέον η μητέρα δεν εργάζεται η οικογένεια να

μετακόμισε πιο κοντά στην εργασία του πατέρα. Προφανώς και το παραπάνω επιχείρημα μπορεί να χρησιμοποιηθεί και αντιστρόφως.

Στην συνέχεια βλέπουμε τον πίνακα που αφορά την μετακόμιση σε συγγενικό σπίτι (πίνακας 3.51).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.51		
ΜΕΤΑΚΟΜΙΣΗ ΣΕ ΣΥΓΓΕΝΙΚΟ ΣΠΙΤΙ	n	%
ΟΧΙ	1318	97,3
ΝΑΙ	36	2,7
ΣΥΝΟΛΟ	1354	100

Εδώ το ποσοστό που απαντά θετικά είναι και πάλι μικρό και ως εκ τούτου μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η δουλειά του πατέρα είναι ακόμα επαρκής για να κρατήσει την παραμονή στο σπίτι που οικογένεια συνήθιζε να ζει.

Ο παρακάτω πίνακας απεικονίζει τα στοιχεία για τις οικογένειες που αναγκάστηκαν να μεταφέρουν τα παιδιά τους σε άλλο σχολικό περιβάλλον λόγω της κρίσης και βέβαια της απώλειας της δουλειάς της μητέρας (πίνακας 3.52).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.52		
ΑΛΛΑΓΗ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ	n	%
ΟΧΙ	1305	96,3
ΝΑΙ	50	3,7
ΣΥΝΟΛΟ	1355	100

Όπως βλέπουμε το ποσοστό των οικογενειών που μετακινούν τα παιδιά τους σε άλλο σχολικό περιβάλλον είναι μικρό, και πάλι μικρότερο από την περίπτωση των οικογενειών με άνεργο πατέρα. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι το ποσοστό αυτό (3,7%) μπορεί να είναι σε μεγάλο βαθμό ένα ποσοστό των οικογενειών που αλλάζουν στέγη και μετακομίζουν σε άλλη περιοχή.

Στην συνέχεια δίνονται τα στατιστικά στοιχεία για τις οικογένειες που διακόπτουν τα εξωσχολικά μαθήματα των παιδιών τους (πίνακας 3.53).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.53		
ΣΤΑΜΑΤΟΥΝ ΤΑ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ	n	%
ΌΧΙ	1185	87,8
ΝΑΙ	165	12,2
ΣΥΝΟΛΟ	1350	100

Εδώ όπως δείχνει ο πίνακας το ποσοστό ανεβαίνει αισθητά δείχνοντας ότι τα μαθήματα των παιδιών ιδιαίτερα ή φροντιστηριακά δεν μπορούσαν να ενταχθούν στο μειωμένο οικογενειακό προϋπολογισμό. Στην περίπτωση αυτή η απώλεια της δουλειάς της μητέρας σε συνδυασμό με την γενικότερη οικονομική κατάσταση στοίχισε στο 12,2% των οικογενειών τα εξωσχολικά μαθήματα, αφαιρώντας έτσι ένα μαθησιακό στήριγμα σχεδόν δεδομένο μέχρι πρότινος για το σύνολο των μαθητών.

Εν συνεχεία ο πίνακας που ακολουθεί δείχνει τις επιπτώσεις τις οικονομικής κρίσης στις οικογενειακές διακοπές (πίνακας 3.54).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.54		
ΔΕΝ ΠΑΝΕ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΔΙΑΚΟΠΕΣ	n	%
ΌΧΙ	971	71,7
ΝΑΙ	384	28,3
ΣΥΝΟΛΟ	1355	100

Εδώ ο πίνακας μας δείχνει ότι το 28,3% των οικογενειών που η μητέρα έχει χάσει την δουλειά της, σταματάει να πηγαίνει διακοπές. Πρόκειται σίγουρα για ένα αξιοσέβαστο ποσοστό, αν όμως το συγκρίνουμε με το αντίστοιχο ποσοστό στην περίπτωση όπου ο πατέρας είναι άνεργος, θα δούμε ότι είναι κατά πολύ χαμηλότερο. Ως εκ τούτου βλέπουμε ότι η απώλεια της δουλειάς της μητέρας στοιχίζει λιγότερο μέσα στην κρίση για τις οικογενειακές διακοπές χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι τις αφήνει ανεπηρέαστες.

Ο πίνακας που ακολουθεί, μας δίνει στοιχεία για το πολύ σημαντικό ζήτημα της αδυναμίας αγοράς φαγητού (πίνακας 3.55).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.55		
ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΑΓΟΡΑΣ ΦΑΓΗΤΟΥ	n	%
ΟΧΙ	1250	92,6
ΝΑΙ	100	7,4
ΣΥΝΟΛΟ	1350	100

Το 7,4% των ερωτηθέντων δηλώνει πως αντιμετωπίζει ένα τέτοιο πρόβλημα. Ουσιαστικά μας δηλώνει πως αντιμετωπίζει πρόβλημα σίτισης. Βέβαια και πάλι το ποσοστό είναι πολύ χαμηλότερο από την περίπτωση των οικογενειών με άνεργο πατέρα όμως όπως είπαμε η φύση του προβλήματος, που έχει να κάνει με ζωτική ανάγκη όπως η τροφή καθιστά το ποσοστό ιδιαίτερα σημαντικό.

Εν συνεχεία θα δούμε τον πίνακα που μας διαφωτίζει για το αν υπήρξαν οικογενειακές εντάσεις το 2014 (πίνακας 3.56).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.56		
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΕΝΤΑΣΕΙΣ	n	%
ΌΧΙ	985	73,2
ΝΑΙ	360	26,8
ΣΥΝΟΛΟ	1345	100

Αυτή η φορά το 26,8% δηλώνει πως υπήρξαν οικογενειακές εντάσεις και αν κάνουμε και πάλι την σύγκριση με την προηγούμενη περίπτωση φιλτραρίσματος για τις οικογένειες με άνεργο πατέρα και πάλι θα βρούμε το ποσοστό αυτό χαμηλότερο. Αυτό μας οδηγεί σε δύο συμπεράσματα, πρώτον ότι τα οικονομικά του σπιτιού ακόμα επαρκούν έστω για τα βασικά οπότε αυτό φτιάχνει ένα τείχος προστασίας για τυχόν εντάσεις που φυσιολογικά προκαλούνται από την οικονομική ανέχεια. Κατά δεύτερον υπάρχει και μια κοινωνιολογική διάσταση που θεωρεί την γυναίκα στο σπίτι ως κάτι φυσιολογικό οπότε οι εντάσεις μετριάζονται σε σχέση με την αντίστροφη περίπτωση.

Τέλος θα δούμε τα στατιστικά στοιχεία για τις οικογένειες όπου αντιμετώπισαν άλλου είδους προβλήματα από την κρίση (πίνακας 3.57).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.57		
ΑΛΛΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ	n	%
ΌΧΙ	1093	87
ΝΑΙ	164	13
ΣΥΝΟΛΟ	1257	100

Ένα 13% απαντάει θετικά στο ερώτημα αυτό. Και εδώ το ποσοστό είναι μικρότερο σε σχέση με το προηγούμενο φίλτρο που χρησιμοποιήθηκε, όμως αρκετά σημαντικό αν αναλογιστούμε ότι τα επόμενα χρόνια η οικονομική πορεία αυτών των οικογενειών δεν θα εκκινεί από το καλύτερο δυνατό σημείο.

Για το τέλος εφαρμόσαμε το φίλτρο που χρησιμοποιήσαμε και προηγούμενα σχετικά με το πόσο ευκατάστατη δηλώνει ότι είναι η οικογένεια του, το παιδί που συμμετέχει στην έρευνα. Πήραμε και πάλι τις δύο ασθενέστερες θεωρητικά κατηγορίες, αυτές δηλαδή που βρίσκονται κάτω του μετρίου, και μετρήσαμε ακριβώς τα ίδια πράγματα και παρακάτω θα παρουσιάσουμε και θα αναλύσουμε τα αποτελέσματα.

Filter: Χαρακτηρισμός του νοικοκυριού κάτω του μεσαίου

Στα αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης πρώτα θα δούμε τις αλλαγές που επήλθαν σε επίπεδο στέγασης. Αν δηλαδή οικογένειες και σε τι ποσοστό μεταφέρθηκαν σε μικρότερο σπίτι ή άλλη περιοχή (πίνακας 3.58).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.58		
ΜΕΤΑΚΟΜΙΣΑΝ ΣΕ ΜΙΚΡΟΤΕΡΟ ΣΠΙΤΙ Η ΣΕ ΆΛΛΗ ΠΕΡΙΟΧΗ	n	%
ΌΧΙ	493	85,7
ΝΑΙ	82	14,3
ΣΥΝΟΛΟ	575	100

Αξιολογώντας τα δεδομένα του πίνακα παρατηρούμε αρχικά ότι το ποσοστό των οικογενειών που μετακινήθηκε σε άλλη περιοχή ή μικρότερο σπίτι, αυξάνει με την εφαρμογή του συγκεκριμένου φίλτρου. Οι οικογένειες δηλαδή με περιορισμένη οικονομική δυνατότητα αποφασίζουν να μετακομίσουν σε αρκετά μεγαλύτερο ποσοστό με στόχο την μείωση των εξόδων ενοικίου για παράδειγμα.

Στο παρακάτω πίνακα θα δούμε το ποσοστό των μετακινηθέντων οικογενειών σε κάποιο συγγενικό σπίτι (πίνακας 3.59).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.59		
ΜΕΤΑΚΟΜΙΣΗ ΣΕ ΣΥΓΓΕΝΙΚΟ ΣΠΙΤΙ	n	%
ΌΧΙ	556	96,7
ΝΑΙ	19	3,3
ΣΥΝΟΛΟ	575	100

Εδώ φαίνεται ότι τα ποσοστά παραμένουν χαμηλά με μόλις το 3,3% να είναι εκείνο που επιλέγει μια τέτοια μετακίνηση. Βέβαια δεν μπορούμε να ξέρουμε αν αυτό γίνεται διότι τα οικονομικά του σπιτιού αντέχουν ακόμα έστω ένα μικρό ενοίκιο ή αν και τα

υπόλοιπα συγγενικά μέλη της οικογένειας αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα και αδυνατούν να φιλοξενήσουν μια οικογένεια ολόκληρη.

Παρακάτω θα δούμε τα ποσοστά για την μετακίνηση μαθητών σε νέο σχολικό περιβάλλον (πίνακας 3.60).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.60		
ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗ ΣΕ ΝΕΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	n	%
ΌΧΙ	543	94,4
ΝΑΙ	32	5,6
ΣΥΝΟΛΟ	575	100

Τα ποσοστά όπως βλέπουμε και σε αυτή την περίπτωση παραμένουν χαμηλά. Μπορούμε να δούμε πως το ποσοστό είναι πολύ χαμηλότερο από το ποσοστό που μας δίνει ο πρώτος πίνακας για τις οικογένειες δηλαδή που μετακινούνται σε νέα περιοχή ή μικρότερο σπίτι. Ίσως λοιπόν οι οικογένειες που μεταφέρονται σε νέα στέγη να κρατούν τα παιδιά τους στο σχολείο όπου πήγαιναν και να μην επιλέγουν ένα νέο σχολικό περιβάλλον.

Παρακάτω δίνεται ο πίνακας με τα αποτελέσματα της έρευνας στο ερώτημα που αφορά την αναστολή των εξωσχολικών μαθημάτων των παιδιών σε κάποιες από τις οικογένειες (πίνακας 3.61).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.61		
ΣΤΑΜΑΤΟΥΝ ΤΑ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ	n	%
ΌΧΙ	431	74,8
ΝΑΙ	145	25,2
ΣΥΝΟΛΟ	576	100

Εδώ ο πίνακας μας δείχνει ότι ένα 25,2% των οικογενειών που δηλώνουν ότι διαβιώνουν υπό δύσκολες συνθήκες αναγκάζεται να σταματήσει τα εξωσχολικά μαθήματα των παιδιών του λόγω της οικονομικής κρίσης. Φυσικά ισχύουν τα παραπάνω συμπεράσματα περί εκπαιδευτικών ανισοτήτων και εδώ βλέπουμε ότι η «ψαλίδα» μεγαλώνει πάρα πολύ για εκείνους που δεν έχουν την δυνατότητα να υποστηρίξουν οικονομικά ιδιαίτερα ή φροντιστηριακά μαθήματα.

Θα δούμε τώρα παρακάτω τον πίνακα που αφορά τα αποτελέσματα στις απαντήσεις των συμμετεχόντων σχετικά με τις επιπτώσεις της κρίσης στις οικογενειακές διακοπές (πίνακας 3.62).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.62		
ΔΕΝ ΠΑΝΕ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΔΙΑΚΟΠΕΣ	n	%
ΌΧΙ	239	41
ΝΑΙ	344	59
ΣΥΝΟΛΟ	583	100

Είναι εμφανές από τα στατιστικά στοιχεία ότι η πλειοψηφία πλέον των οικογενειών με σοβαρά οικονομικά προβλήματα δεν έχουν την δυνατότητα να πραγματοποιήσουν οικογενειακές διακοπές σε ποσοστό 59%. Υπάρχει βέβαια ακόμη ένα 41% που παρά τις δυσκολίες καταφέρνει να προγραμματίσει κάποια εκδρομή και θα έχει ενδιαφέρον κάποια μελλοντική έρευνα για να δείξει την πορεία αυτών των ποσοστών.

Στην συνέχεια παρατίθεται ο πίνακας με τα στοιχεία για την αδυναμία των οικογενειών να αγοράσουν φαγητό (πίνακας 3.63).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.63		
ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΝΑ ΑΓΟΡΑΣΟΥΝ ΦΑΓΗΤΟ	n	%
ΌΧΙ	442	76,9
ΝΑΙ	133	23,1
ΣΥΝΟΛΟ	575	100

Εδώ ο πίνακας μας δείχνει πως η πλειοψηφία των οικογενειών που αντιμετωπίζουν σοβαρές οικονομικές δυσκολίες δεν απαντά θετικά στο ερώτημα (76,9%). Από την άλλη ένα 23,1% βλέπουμε ότι δηλώνει ξεκάθαρα πως η οικογένεια του αντιμετωπίζει τέτοιου είδους προβλήματα. Πρόκειται για ποσοστό αρκετά υψηλό αν αναλογιστούμε πόσους ανθρώπους αφορά μέσα σε μια οικογένεια το πρόβλημα της σίτισης.

Ακολούθως παρατίθεται ο πίνακας με τις απαντήσεις στο ερώτημα που αφορά τις οικογενειακές εντάσεις που μπορεί να προκληθούν λόγω της κρίσης (πίνακας 3.64).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.64		
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΕΣ ΕΝΤΑΣΕΙΣ	n	%
ΌΧΙ	243	41,8
ΝΑΙ	338	58,2
ΣΥΝΟΛΟ	581	100

Ένα πολύ σημαντικό στοιχείο δίνεται με βάση τα δεδομένα του πίνακα. Το 58,2% των ερωτηθέντων σε οικογένειες που διαβιώνουν κάτω από οικονομικές δυσκολίες αντιμετωπίζουν προβλήματα οικογενειακών εντάσεων. Η πλειοψηφία δηλαδή αυτών των οικογενειών έχει μια διατάραξη της καθημερινότητάς της λόγω των οικονομικών δυσκολιών. Ουσιαστικά μιλάμε για μια κατάσταση που κινδυνεύει να γίνει ο κανόνας και όχι η εξαίρεση για τις οικογένειες αυτές και σίγουρα αποτελεί σημαντικό στατιστικό εύρημα.

Ο παρακάτω πίνακας θα μας δώσει στοιχεία για το αν οι οικογένειες αυτές αντιμετώπισαν κάποιο άλλο πρόβλημα λόγω της κρίσης (πίνακας 3.65).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.65		
ΑΛΛΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ	n	%
ΌΧΙ	356	67,6
ΝΑΙ	171	32,4
ΣΥΝΟΛΟ	527	100

Στην περίπτωση αυτή σύμφωνα πάντα με τα στοιχεία του πίνακα η πλειοψηφία των ερωτηθέντων απαντά αρνητικά σε ποσοστό 67,6%. Είναι πιθανό βέβαια αυτό το ποσοστό να αντιπροσωπεύει εκείνους που το πρόβλημα στο σπίτι περιορίστηκε σε κάποιες μόνο εντάσεις και όχι κάτι παραπάνω. Υπάρχει βέβαια και ένα 32,4% που μας λέει ότι από την κρίση προέκυψαν και κάποια άλλα προβλήματα ενδεχομένως πιο σοβαρά από μια απλή ένταση όπως για παράδειγμα προβλήματα υγείας, σχέσεων μεταξύ των γονιών ή και μεταξύ γονιών και παιδιών.

Αυτό το οποίο μας επιβεβαιώνει στην ουσία η έρευνα είναι ότι η οικονομική κρίση επέφερε σημαντικότερες αλλαγές στον τρόπο ζωής των οικογενειών που εν προκειμένω μελετάμε. Αλλαγές που αφορούν τόσο τα παιδιά όσο και τους γονείς. Αλλαγές που δεν αφορούν μόνο υλικές στερήσεις αλλά και συναισθηματική φόρτιση άγχος και προβλήματα στις σχέσεις των μελών της οικογένειας τόσο μεταξύ τους όσο και με το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο. Τα φίλτρα που χρησιμοποιήσαμε μας επιβεβαίωσαν επίσης ότι η απώλεια της

δουλειάς του πατέρα στοιχίζει πολύ περισσότερο από την απώλεια της δουλειάς της μητέρας. Υπάρχει μια στατιστικά σημαντική απόκλιση σε όλα τα ερωτήματα που θέσαμε, συγκριτικά στις οικογένειες όπου ο πατέρας ήταν άνεργος και σε αυτές όπου η μητέρα δεν είχε κάποια απασχόληση. Αυτό μπορεί να μας οδηγήσει με ασφάλεια στο συμπέρασμα ότι υπάρχει μια σαφέστατη μισθολογική ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών αλλά και όπως είδαμε και μια στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ του φύλου και της απώλειας θέσεων εργασίας. Αναλογικά πάντα με τον αριθμό των εργαζομένων κάθε φύλου το 2010, οι μητέρες έχουν μεγαλύτερες απώλειες σε θέσεις εργασίας από τους πατεράδες.

Ομαδοποίηση των μεταβλητών οικονομικής κρίσης – Hierarchical Cluster

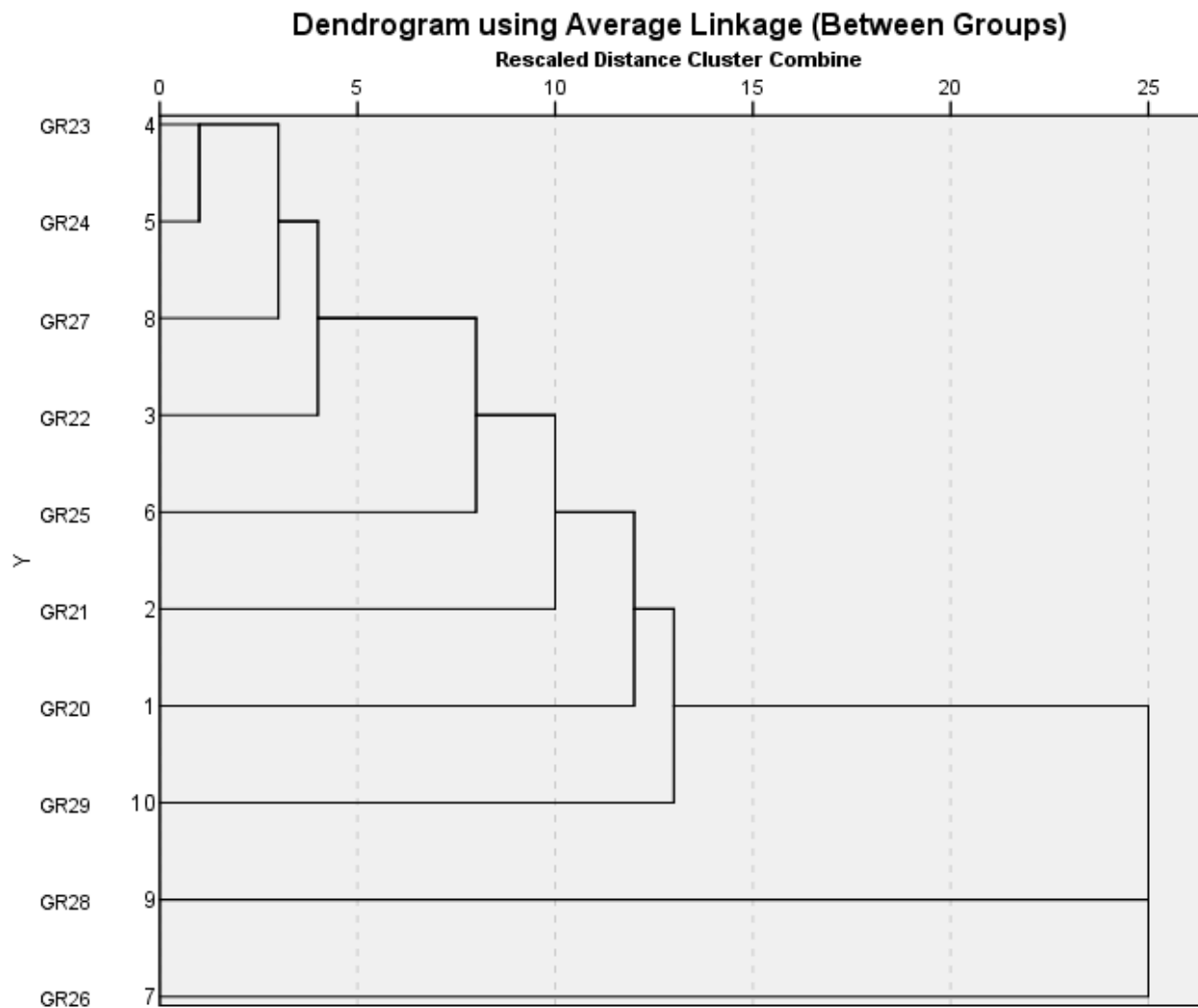
Analysis

Η ιεραρχική ανάλυση κατά συστάδες που εξετάζουμε εδώ είναι μια μέθοδος ομαδοποίησης μεταβλητών. Ξεκινά με το να διαχωρίζει κάθε περίπτωση σε μια μόνο συστάδα. Σε κάθε επίπεδο ανάλυσης, το κριτήριο με βάση το οποίο οι περιπτώσεις διαχωρίζονται «χαλαρώνει» με σκοπό να ενώσει τις δύο συστάδες που μοιάζουν περισσότερο μεταξύ τους έως ότου όλες οι περιπτώσεις ενωθούν σε ένα δενδρόγραμμα. Το βασικό κριτήριο για κάθε ομαδοποίηση είναι η απόσταση. Περιπτώσεις που βρίσκονται κοντά ομαδοποιούνται μαζί και περιπτώσεις που απέχουν ανήκουν σε διαφορετικές συστάδες. Για μια σειρά από περιπτώσεις μπορεί να υπολογιστεί η απόσταση d ως προς κάποιες μεταβλητές στη βάση των οποίων θέλουμε να διακρίνουμε πιθανές ομαδοποιήσεις. Στην αρχή αυτής της διαδικασίας κάθε περίπτωση θεωρείται ως ξεχωριστή ομάδα ή αλλιώς «συστάδα» (cluster) και στο τέλος της όλες οι ξεχωριστές περιπτώσεις ομαδοποιούνται σε μια και μόνο συστάδα. Στην πορεία της διαδικασίας αυτής μπορούμε να διακρίνουμε συστάδες περιπτώσεων που παρουσιάζουν μικρές μεταξύ τους αποστάσεις και επομένως μπορούμε να πούμε ότι παρουσιάζουν μεγάλο βαθμό ομοιότητας, ότι έχουν παρόμοιο προφίλ. Το πρώτο βήμα της διαδικασίας αυτής ομαδοποιεί σε μια ευρύτερη συστάδα α το ζεύγος εκείνο των περιπτώσεων που παρουσιάζουν την μικρότερη απόσταση. Στο επόμενο βήμα η περίπτωση εκείνη με τη μικρότερη απόσταση από 1 από τις 2 πρώτες περιπτώσεις της συστάδας α ενώνεται για να σχηματίσουν μαζί την ακόμα ευρύτερη συστάδα β , κ.ο.κ. (μέθοδος Nearest Neighbour).

Ο παρακάτω πίνακας δείχνει πώς οι περιπτώσεις ομαδοποιούνται σε κάθε επίπεδο της ιεραρχικής ανάλυσης κατά συστάδες (πίνακας 3.66). Για παράδειγμα στο στάδιο 1 (Stage 1) οι περιπτώσεις 4 και 5 ομαδοποιούνται μαζί (στήλη «Cluster Combined»). Όταν δύο περιπτώσεις ή συστάδες ομαδοποιούνται τότε σε επόμενα στάδια παίρνουν ως τίτλο την μικρότερη τιμή από τις δύο. Η στήλη «Coefficients» δείχνει την απόσταση ανάμεσα σε δύο συστάδες που ενώθηκαν σε κάθε στάδιο. Το στάδιο πριν οι τιμές αυτές μεγαλώσουν απότομα μας υποδεικνύει το βέλτιστο σημείο για την παύση της διαδικασίας ομαδοποίησης σε συστάδες. Με βάση τα παραπάνω μπορούμε να ορίσουμε το αριθμό των συστάδων.

Πίνακας 3.66 Agglomeration Schedule

Stage	Cluster Combined		Coefficients	Stage Cluster First Appears		Next Stage
	Cluster 1	Cluster 2		Cluster 1	Cluster 2	
1	4	5	159,000	0	0	2
2	4	8	229,500	1	0	3
3	3	4	284,000	0	2	4
4	3	6	410,000	3	0	5
5	2	3	482,800	0	4	6
6	1	2	539,667	0	5	7
7	1	10	585,286	6	0	8
8	1	9	960,375	7	0	9
9	1	7	980,222	8	0	0

GR20: Οικονομική κρίση: Ο πατέρας έμεινε άνεργος

GR21: Οικονομική κρίση: Η μητέρα έμεινε άνεργη

GR22: Οικονομική κρίση: Μετακόμιση σε μικρότερο σπίτι ή σε άλλη περιοχή

GR23: Οικονομική κρίση: Μετακόμιση σε συγγενείς

GR24: Οικονομική κρίση: Αλλαγή σχολείου

GR25: Οικονομική κρίση: Διακοπή ιδιαίτερων μαθημάτων

GR26: Οικονομική κρίση: Δε πήγαν διακοπές

GR27: Οικονομική κρίση: Δυσκολία στην αγορά φαγητού

GR28: Οικονομική κρίση: Ένταση

GR29: Οικονομική κρίση: Άλλα προβλήματα

Παρατηρούμε ότι τα «κλαδιά» του δένδρογράμματος ενώνονται όσο προχωράμε από αριστερά προς τα δεξιά. Οι περιπτώσεις των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης ή συστάδες περιπτώσεων που ενώνονται με μια γραμμή πολύ κοντά στην αριστερή πλευρά του δένδρογράμματος είναι πολύ όμοιες μεταξύ τους. Περιπτώσεις ή συστάδες που ενώνονται με γραμμή στην άκρη δεξιά του δένδρογράμματος είναι ανόμοιες μεταξύ τους. Για παράδειγμα η GR23 (μετακόμιση σε σπίτι συγγενών), GR24 (αλλαγή σχολείου), GR27 (αδυναμία στην αγορά φαγητού) μπορούν να δημιουργήσουν μία συστάδα. Αυτό μας δείχνει ότι υπάρχει μεγάλη συσχέτιση ανάμεσα σε αυτές τις τρεις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης. Επίσης το GR28 (οικογενειακή ένταση), GR26 (δε κάνουν διακοπές) δείχνουν να είναι δύο επιπτώσεις της κρίσης οι οποίες να μην έχουν άμεση σχέση με τις υπόλοιπες επιπτώσεις και αυτό γίνεται αντιληπτό από το δένδρογράμμα, αφού ενώνονται με τις υπόλοιπες μεταβλητές στο δεξιότερο σημείο του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

FAS (Family Affluence Scale)

Στη συνέχεια δημιουργήσαμε τη μεταβλητή FAS (Family Affluence Scale) στα δεδομένα και των δύο χρονικών περιόδων. Για το 2010 η μεταβλητή FAS ήταν ο μέσος όρος των μεταβλητών family car (αν είχαν αυτοκίνητο στην οικογένεια και πόσα), own bedroom (αν ο το παιδί είχε δικό του υπνοδωμάτιο), No of computers (αν είχαν υπολογιστή στο σπίτι και πόσους) και family holidays (πόσες φορές πήγαν διακοπές μέσα στο χρόνο). Για το 2014 η μεταβλητή FAS ήταν ο μέσος όρος των ίδιων μεταβλητών συν των μεταβλητών No of bathrooms (ο αριθμός των μπάνιων στο σπίτι) και dishwasher in house (αν είχαν πλυντήριο πιάτων). Σκοπός είναι να εξετάσουμε αν η συγκεκριμένη μεταβλητή είναι χρήσιμη στη συγκεκριμένη έρευνα και κατά πόσο σχετίζεται με τις υπόλοιπες μεταβλητές. Από τη συγκεκριμένη μεταβλητή δημιουργήσαμε τη μεταβλητή FAS_Cluster όπου ομαδοποιήσαμε το δείγμα μας σύμφωνα με τις εξής προϋποθέσεις: αν η μεταβλητή FAS ήταν μικρότερη του 2 τότε άνηκε στην ομάδα “χαμηλό επίπεδο”, αν η μεταβλητή είναι μεγαλύτερη ή ίση του 2 και μικρότερη του 3 τότε άνηκε στην ομάδα “μεσαίο επίπεδο” και αν ήταν μεγαλύτερη ή ίση του 3 τότε ήταν στην ομάδα “υψηλό επίπεδο”.

Πραγματοποιείται έλεγχος της αξιοπιστίας και της εσωτερικής συνέπειας των δεδομένων, δηλαδή αν έχουν την τάση να καταμετρούν το ίδιο πράγμα, υπολογίζοντας την αξιοπιστία άλφα. Οι δείκτες αξιοπιστίας παρέχουν μία εκτίμηση του ποσοστού της κοινής διακύμανσης μεταξύ του παρατηρούμενου και του πραγματικού σκορ. Ο πιο δημοφιλής - δείκτης εσωτερικής συνέπειας Cronbach's α (Alpha), με τιμές μεταξύ 0 και 1. Η κλίμακα είναι αναξιόπιστη εάν οι τιμές του δείκτη αυτού είναι μικρότερες από 0,6 και αυτό είναι και το ελάχιστο αποδεκτό όριο. Η πολύ υψηλή αξιοπιστία ισούται με 0,95. Στην παρούσα έρευνα ο έλεγχος αξιοπιστίας των μεταβλητών δεν είναι καλός και ισούται με 0,383 για το 2010 (πίνακας 4.1) και 0,466 για το 2014 (πίνακας 4.2) όπως διαφαίνεται και στους πίνακες που ακολουθούν. Αυτό σημαίνει ότι στη παρούσα έρευνα δε μπορούμε να αξιοποιήσουμε μια τέτοια μεταβλητή και ίσως να χρειάζεται να υπάρξουν και άλλες ερωτήσεις στην

έρευνα, ώστε να αποτελέσουν τη βάση για τη δημιουργία του FAS με μεγαλύτερο δείκτη αξιοπιστίας (alpha του Cronbach). Όπως παρατηρούμε από τους πίνακες για το 2010 (πίνακας 4.1) θα μπορούσε να αφαιρεθεί η ερώτηση που αφορά το αν το παιδί έχει δικό του δωμάτιο σε αντίθεση με την ερώτηση που αφορά τον αριθμό των υπολογιστών που διαθέτει η οικογένεια η οποία φαίνεται ως η πιο σημαντική. Για το 2014 (πίνακας 4.2) βλέπουμε ότι αυξάνεται η αξιοπιστία της κλίμακας FAS που δημιουργήσαμε, αλλά όχι στα επίπεδα που θα θέλαμε, σύμφωνα με τη θεωρία (για να θεωρηθεί αξιόπιστη πρέπει να ισχύει ότι $\alpha > 0,6$). Παρατηρούμε ότι αν αφαιρέσουμε την ερώτηση που αφορά τις διακοπές το alpha αυξάνεται ενώ όπως βλέπουμε για το 2010 δεν ισχύει αυτό. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί λόγω του γεγονότος που αναφέραμε πιο πάνω, ότι η ερώτηση για το 2014 αφορά διακοπές του εξωτερικού ενώ για το 2010 αναφέρεται γενικά στις διακοπές και γι αυτό για εκείνη τη χρονιά η ερώτηση αυτή παίζει σημαντικό ρόλο. Εκ του αποτελέσματος του 2014 για μεγαλύτερη αξιοπιστία της μεταβλητής FAS, θα αφαιρέσουμε την ερώτηση που αφορά τις διακοπές των παιδιών οπότε θα ισχύει ότι $\text{Alpha} = 0.527$.

FAS 2010

Πίνακας 4.1 Item-Total Statistics

	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Οικογενειακό αυτοκίνητο	,246	,285
Δικό του δωμάτιο	,156	,372
Διακοπές	,204	,345
Αριθμός ηλεκτρονικών υπολογιστών	,260	,251

FAS 2014

Πίνακας 4.2 Item-Total Statistics

	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Οικογενειακό αυτοκίνητο	,234	,420
Δικό του δωμάτιο	,229	,430
Αριθμός υπολογιστών	,280	,392
Αριθμός μπάνιων	,347	,360
Πλυντήριο πιάτων	,331	,392
Διακοπές	,084	,527

Από τη συγκεκριμένη μεταβλητή δημιουργήσαμε τη μεταβλητή FAS_Cluster όπου ομαδοποιήσαμε το δείγμα μας σύμφωνα με τις εξής προϋποθέσεις: αν η μεταβλητή FAS ήταν μικρότερη του 2 τότε άνηκε στην ομάδα "χαμηλό επίπεδο", αν η μεταβλητή είναι μεγαλύτερη ή ίση του 2 και μικρότερη του 3 τότε άνηκε στην ομάδα "μεσαίο επίπεδο" και αν ήταν μεγαλύτερη ή ίση του 3 τότε ήταν στην ομάδα "υψηλό επίπεδο".

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.3				
FAS	2010		2014	
	N	%	N	%
Χαμηλό επίπεδο	691	14,2	1956	48
Μεσαίο επίπεδο	3478	71,6	2104	51,6
Υψηλό επίπεδο	691	14,2	19	0,5
ΣΥΝΟΛΟ	4860	100	4079	100

$\chi^2 = 1522$ με β.ε.=2

$p < 0.001$

Παρατηρούμε λοιπόν ότι έχει μειωθεί σημαντικά το ποσοστό των ατόμων τους οποίους έχουμε κατηγοριοποιήσει στο υψηλό επίπεδο αλλά και στο μεσαίο επίπεδο, ενώ έχουμε μια μεγάλη αύξηση των παιδιών όπου η κατάσταση του νοικοκυριού όπου ανήκουν χαρακτηρίζεται ως χαμηλού επιπέδου (πίνακας 4.3).

Στη συνέχεια δημιουργήσαμε τη μεταβλητή EC (Economic Crisis) ώστε να διαπιστώσουμε τη σχέση αυτής της μεταβλητής με τη μεταβλητή FAS. Η κλίμακα EC είναι ο μέσος όρος των δέκα αρχικών μεταβλητών για τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης και αφορά μόνο το 2014.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.4

Correlations		
	FAS2014	EC
FAS2014		
Pearson Correlation	1	-,202**
Sig. (2-tailed)		,000
N	4083	3612
EC		
Pearson Correlation	-,202**	1
Sig. (2-tailed)	,000	
N	3612	3655

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Από τα αποτελέσματα του πίνακα (πίνακας 4.4) παρατηρούμε μία αρνητική σχέση ανάμεσα στις δύο μεταβλητές αλλά όχι πολύ ισχυρή (Pearson's $r=-0,202$). Η αρνητικότητα της σχέσης παρατηρείται επειδή η κλίμακα FAS στην όσο μεγαλύτερη τιμή έχει για κάθε παιδί υποδεικνύει καλύτερο επίπεδο στην οικογένεια, σε αντίθεση με την κλίμακα EC που δημιουργήσαμε όπου η μεγαλύτερη τιμή υποδεικνύει ότι η οικογένεια του ερωτώμενου παιδιού αντιμετωπίζει περισσότερα προβλήματα λόγω κρίσης.

Στη συνέχεια συγκρίναμε τη μεταβλητή FAS Cluster όπου είναι η ομαδοποίηση των παιδιών ανάλογα με τη κλίμακα FAS ώστε να χαρακτηριστεί το επίπεδο της οικογένειας, με τις μεταβλητές SES Father (κοινωνικοοικονομική κατάσταση πατέρα, πίνακας 4.5), SES Mother (κοινωνικοοικονομική κατάσταση μητέρας, πίνακας 4.6) και Family Well Off (κατάσταση νοικοκυριού, πίνακας 4.7).

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.5				
SES ΠΑΤΕΡΑΣ	FAS Cluster			ΣΥΝΟΛΟ
	ΧΑΜΗΛΟ	ΜΕΣΑΙΟ	ΥΨΗΛΟ	
SES 1 (ΥΨΗΛΟ)	5	24	1	30
SES 2	180	555	9	744
SES 3	414	493	3	910
SES 4	470	400	1	871
SES 5 (ΧΑΜΗΛΟ)	367	285	2	654
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΣ	118	122	2	242
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΑΝΕΝΕΡΓΟΣ	262	146	0	408
ΔΕ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΖΕΤΑΙ	140	79	1	220
ΣΥΝΟΛΟ	1956	2104	19	4079

$\chi^2= 290.1$ με β.ε=7
 $p<0.001$

Cramer's V = 0.189

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.6				
SES ΜΗΤΕΡΑΣ	FAS Cluster			ΣΥΝΟΛΟ
	ΧΑΜΗΛΟ	ΜΕΣΑΙΟ	ΥΨΗΛΟ	
SES 1 (ΥΨΗΛΟ)	1	1	0	2
SES 2	184	450	6	640
SES 3	453	521	4	978
SES 4	176	191	0	367
SES 5 (ΧΑΜΗΛΟ)	273	124	1	398
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΕΝΕΡΓΟΣ	98	120	2	220
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΑΝΕΝΕΡΓΟΣ	638	554	3	1195
ΔΕ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΖΕΤΑΙ	133	143	3	279
ΣΥΝΟΛΟ	1956	2104	19	4079

$\chi^2 = 185.6$ με β.ε.=7

$p < 0.001$

Cramer's V = 0.151

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.7				
ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ	FAS Cluster			ΣΥΝΟΛΟ
	ΧΑΜΗΛΟ	ΜΕΣΑΙΟ	ΥΨΗΛΟ	
ΠΑΡΑ ΠΟΛΥ ΚΑΛΗ	1	1	0	2
ΑΡΚΕΤΑ ΚΑΛΗ	184	450	6	640
ΜΕΣΑΙΑ	453	521	4	978
ΟΧΙ ΠΟΛΥ ΚΑΛΗ	176	191	0	367
ΚΑΘΟΛΟΥ ΚΑΛΗ	273	124	1	398
ΣΥΝΟΛΟ	1956	2104	19	4079

$\chi^2 = 208.6$ με β.ε.=7

$p < 0.001$

Cramer's V = 0.16

Τα αποτελέσματα που παρατηρούμε στους πίνακες μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση και στις τρεις περιπτώσεις, ότι δεν υπάρχει σχέση ανάμεσα στο επίπεδο της κατάστασης του νοικοκυριού, στη κοινωνικοοικονομική κατάσταση πατέρα και μητέρας με τη μεταβλητή που δείχνει το επίπεδο μιας οικογένειας με βάση τη κλίμακα FAS, αλλά υιοθετούμε την εναλλακτική υπόθεση ότι τα ποσοστά των παιδιών με βάση τη κατάσταση του νοικοκυριού και τη κοινωνικοοικονομική κατάσταση πατέρα και μητέρα, διαφέρουν σημαντικά ως προς την ομαδοποίησή τους με βάση τη

κλίμακα FAS. Οι τιμές του Cramer's V είναι και στις περιπτώσεις μεγαλύτερη του 0,1 και μικρότερη του 0,2, πράγμα που σημαίνει ότι σχέση της μεταβλητής FAS Cluster με τις υπόλοιπες είναι μέτρια.

Η γενική παρατήρηση η οποία προκύπτει είναι ότι η κλίμακα FAS κυρίως από τα αποτελέσματα του 2014, θα μπορούσε να αποδειχθεί αρκετά χρήσιμη όμως θα πρέπει να προστεθούν κάποιες ερωτήσεις οι οποίες θα βοηθήσουν στην αξιοπιστία της κλίμακας αυτής και οι οποίες θα πρέπει να είμαστε σίγουροι όσο το δυνατό περισσότερο ότι είναι απόλυτα κατανοητές από τα παιδιά, ώστε να λαμβάνουμε αξιόπιστες ως προς τη μελέτη τους, απάντηση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Συμπεράσματα

Διαχρονικά, έχουν πραγματοποιηθεί προσπάθειες για σύνδεση της επαγγελματικής εμπειρίας ενός ατόμου ή μιας ολόκληρης οικογένειας με την κοινωνική και οικονομική βαθμίδα στην οποία τοποθετείται, σε σχέση με τους με άλλα μέλη της κοινωνίας στην οποία εντάσσεται. Μέσω αυτών των προσπαθειών δημιουργήθηκαν και οι πρώτοι δείκτες οι οποίοι ήταν βασισμένοι σε 3 άξονες – το εισόδημα, το επάγγελμα, καθώς επίσης και το μορφωτικό επίπεδο.

Ένας τέτοιος δείκτης, ο οποίος αναπτύχθηκε με σκοπό να ενισχύσει τη συγκριτική μελέτη ανάμεσα στην κοινωνική οργάνωση και της ευκαιρίες που παρουσιάζονται σε μια κοινωνική ομάδα διακρατικά, ήταν ο ESeC.

Παρά τα πολλαπλά οφέλη που προσέφερε η ανάπτυξη του δείκτη ESeC στους ειδικούς ερευνητές, έχουν εκφραστεί κατά καιρούς κάποιες ενστάσεις κατά τη χρήση του. Παρουσιάζονται δυσκολίες κατά την εφαρμογή του σε συγκεκριμένες χώρες της Ε.Ε, ειδικότερα στη Νότια Ευρώπη, λόγω της διαφοροποίησης στην εσωτερική ιεραρχία μέρους των επιχειρήσεων στις συγκεκριμένες “Νότιες” χώρες.

Οι δείκτες κοινωνικοοικονομικής κατάστασης βασισμένοι στο επάγγελμα βρίσκουν ευρεία εφαρμογή στους ενήλικες. Όμως έχει αναπτυχθεί πρόσφατα η πεποίθηση ότι μπορεί να εξαχθεί συμπέρασμα για την κοινωνικοοικονομική κατάσταση μιας οικογένειας, καλώντας τους εφήβους να απαντήσουν σχετικά με το επάγγελμα ή τη μόρφωση των γονέων τους. Όμως τα συμπεράσματα συχνά δεν είναι τα σωστότερα όταν η καταγραφή γίνεται από τους εφήβους. Η παραπάνω δυσλειτουργία του δείκτη έγγυται στην ανικανότητα ή στην απροθυμία των εφήβων να απαντήσουν ορθά για το επάγγελμα των γονιών τους.

Αντιλαμβανόμενοι τις δυσκολίες εφαρμογής τέτοιων δεικτών βασισμένων στο επάγγελμα, μελετητές δημιούργησαν τον δείκτη FAS. Ο δείκτης FAS είναι βασισμένος σε καθαρά υλιστικές ερωτήσεις προς τους εφήβους και έρευνες δείχνουν ότι η κατανόηση των ερωτήσεων του συγκεκριμένου δείκτη ήταν πολύ ευκολότερη. Ο FAS μπορεί να συμβάλει καθοριστικά στη μελέτη των κοινωνικών ανισοτήτων σε σύνδεση με την ευημερία των εφήβων. Όμως, για την αποτελεσματικότερη χρήση του δείκτη, ο ρόλος του θα πρέπει να παραμείνει συμπληρωματικός στα καθιερωμένα μέτρα βασισμένα στο επάγγελμα ή στη μόρφωση. Στη περίπτωση των δεδομένων όπου μελετήσαμε φαίνεται ξεκάθαρα ότι θα

πρέπει να χρησιμοποιηθούν και άλλες ερωτήσεις οι οποίες θα πρέπει να είναι απόλυτα κατανοητές στα παιδιά, ώστε η κλίμακα FAS να είναι αξιόπιστη.

Μία άλλη πεποίθηση η οποία κυριαρχεί στους ερευνητικούς κύκλους, αφορά τη σύνδεση του μορφωτικού επιπέδου των γονέων με τις επιτυχίες των παιδιών τους. Όπως και στους δείκτες κοινωνικοοικονομικής κατάστασης, η καταγραφή της μόρφωσης των γονιών, μπορεί να γίνει είτε από τους γονείς είτε από τους μαθητές. Έχει παρατηρηθεί πως όταν η καταγραφή γινόταν από μαθητές προέκυπταν ανακριβείς απαντήσεις.

Το πρώτο πρόγραμμα το οποίο δημιουργήθηκε για να περιγράψει την παραπάνω σχέση ήταν το πρόγραμμα PISA, το οποίο κατόρθωσε να αποσπάσει ταυτόχρονα απαντήσεις από τους γονείς, αλλά και από τους μαθητές. Το πιο βασικό το οποίο διαπιστώθηκε μέσω του προγράμματος PISA, ήταν πως η ορθή κρίση και καταγραφή του μορφωτικού επιπέδου των γονιών από τους νέους, ήταν άμεσα συσχετιζόμενη με τις επιδόσεις των μαθητών σε αξιολογήσεις στις οποίες υποβλήθηκαν κατά τη διάρκεια του προγράμματος.

Όσο αφορά τη περίοδο μέσα στην οικονομική κρίση, παρατηρούμε και από την έρευνα της HBSC, ότι η κοινωνικοοικονομική κατάσταση των οικογενειών των παιδιών που ερωτήθηκαν, έχει επηρεαστεί ως ένα βαθμό. Φαίνεται από τις απαντήσεις οι οποίες δόθηκαν, ότι οι οικογένειες προσπάθησαν ή αναγκάστηκαν να περιορίσουν έξοδα τα οποία θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν πολυτελείας, αλλά ταυτόχρονα μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι παρά τη κρίση το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των οικογενειών κρατήθηκε σε καλά επίπεδα σε σχέση με το παρελθόν, αν λάβουμε υπόψη τη σοβαρότητα της κρίσης στη χώρα μας.

Βιβλιογραφία

Abrahamson JH, Gofin R, Habib J, Pridan H, Gofin J (1982). *Indicators of social class. A comparative appraisal of measures for use in epidemiological studies*. Social Science & Medicine, 16, 1739-1746.

Boyce W, Torsheim T, Currie C, Zambon A (2005) *The family affluence scale as a measure of national wealth: validation of an adolescent self-report measure*. Social Indicators Research 78, 473-487

Currie C, Elton R, Todd T, Platt S (1997) *Indicators of socioeconomic status for adolescents: the WHO Health Behaviour in School-aged Children Survey*. Health Education Research, 3, 385-397

Currie C, Molcho M, Boyce W, Holstein B, Torsheim T, Richter M (2008) *Researching health inequalities in adolescents: The development of the Health Behaviour in School-Aged Children (HBSC) Family Affluence Scale*. Social Science and Medicine 66, 1429-1436

Durkin M, Hasan ZM, Islam S, Zaman SS (1994). *Measures of socioeconomic status for child health research: comparative results from Bangladesh and Pakistan*. Social Science and Medicine, 38, 1449-1460.

DiLiberti JH (2000). *The relationship between social stratification and all-cause mortality among children in the United States, 1968-1992*. Pediatrics, 105(1), e2.

Kreuter F, Eckman S, Maaz K, Watermann R, (2010) *Children's reports of parents' education level: Does it matter whom you ask and what you ask about?* Survey Research Methods, 4, 127 - 138

Harrison E, Rose D (2006) *The European Socio-economic Classification (ESeC) User Guide*. Institute for Social and Economic Research, University of Essex.

Liberatos P, Link BG, Kelsey JI (1988). *The measurement of social class in epidemiology*. Epidemiologic Reviews, 10, 87-121.

Lien N, Friestad C, Klepp K-I (2001) *Adolescents' proxy reports of parents' socioeconomic status: How valid are they?* Journal of Epidemiology and Community Health 55, 731-737

Macintyre S, West P (1991). *Lack of class variation in health in adolescence: an artifact of an occupational measure of social class?* Social Science and Medicine, 32(4), 395-402.

Maloutas T (2007) *Socio-economic classification models and contextual difference: The 'European Socio-economic Classes' (ESeC) from a South European angle*. South European Society and Politics, 12, 443-460.

Marmot MG (2005) *Social determinants of health inequalities*. Lancet, 365, 1099-1104.

Molcho M, Gabhainn S, Kelleher CC (2007) *Assessing the use of the Family Affluence Scale (FAS) among Irish schoolchildren*. Health Education Research, 8, 37-39

Pueyo M-J, Serra-Sutton V, Alonso J, Starfield B, Rajmil L (2007) *Self-reported social class in adolescents: validity and relationship with gradients in self-reported health*. BMC Health Services Research 7, 151

Richardson D, Ali N (2014) *An evaluation of international surveys of children*. OECD Social, Employment and Migration Working Papers, no. 146. OECD Publishing.

Torsheim T, Cavallo F, Levin K- A, Schnohr C, Mazur J, Niclasen B, Currie C (2016). *Psychometric validation of the Revised Family Affluence Scale: a latent variable approach*. Child Indicators Research, 9, 771-784.

Wardle J, Robb K, Johnson F (2002) *Assessing socioeconomic status in adolescents: the validity of a home affluence scale*. Journal of Epidemiology and Community Health 56, 595-599

West P (1997) *Health inequalities in the early years: is there equalisation in youth?*
Social Science and Medicine 44, 833–858.

Γιαννίτσης Τ (2013) *Η Ελλάδα στην κρίση*, Εκδόσεις Πόλις

De Vaus D (2008) *Ανάλυση Κοινωνικών Δεδομένων, 50 βασικά θέματα*, Εκδόσεις
Ελληνικά γράμματα

Καλαματιανού ΑΓ (2003) *Κοινωνική Στατιστική, Μέθοδοι Μονοδιάστατης Ανάλυσης*
2η Έκδοση Παπαζήσης

Βιογραφικό σημείωμα

Ονομάζομαι Στασινός Βασίλειος και γεννήθηκα στην Αθήνα όπου και κατοικώ. Τα μαθητικά μου χρόνια τα πέρασα στο 1^ο Πειραματικό Λύκειο Αθηνών όπου και αποφοίτησα. Είμαι κάτοχος πτυχίου Κοινωνιολογίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών επιστημών και κατέχω Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης με τίτλο «Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη και Διαχείριση του Αγροτικού Χώρου» από το τμήμα Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης του Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών